

UPLATNĚNÍ ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL VE SFÉŘE PRÁCE

Shoda dosaženého vzdělání a vykonávaného zaměstnání

Ing. Jiří Vojtěch
Ing. Jeny Festová

NÚOV 2002

OBSAH

1. Úvod	3
2. Východiska analýzy uplatnění absolventů, metodika, cíle, členění absolventů.....	4
3. Podíly absolventů v hlavních seskupeních zaměstnání z hlediska jednotlivých kategorií vzdělání	9
4. Podíly absolventů v jednotlivých hlavních seskupeních zaměstnání z hlediska skupin oborů a kategorií vzdělání	15
5. Shoda získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání	18
5.1 Kritéria shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání.....	18
5.2 Celkové hodnocení shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání	20
5.3 Shoda vzdělání a vykonávaného zaměstnání ve skupinách oborů	22
5.3.1 Pracovníci vyučení v učebních oborech	22
5.3.2 Pracovníci připravení v učebních oborech s maturitou.....	26
5.3.3 Pracovníci připravení v maturitních oborech SOŠ	27
6. Shoda zaměstnání a vzdělání.....	30
7. Závěr.....	33
8. Přílohy	35

1. Úvod

Po roce 1989 došlo k výrazným společenským a ekonomickým změnám a v rámci těchto změn se postupně měnila i vzdělanostní a oborová struktura žáků a tedy i absolventů středního odborného školství vstupujících na trh práce. Změny, ke kterým došlo v polistopadovém období ve struktuře absolventů, byly zásadní a nutně se tedy odrazily i v uplatnění absolventů ve sféře práce.

Na druhé straně je zřejmé, že se měnila i vlastní sféra práce, došlo k výrazným proměnám nejen vlastnických struktur, ale změnily se výrazně i proporce jednotlivých sektorů a odvětví. Před rokem 1989, na rozdíl od vývoje v průmyslově rozvinutém světě, zůstávala u nás zachována "tradiční" struktura zaměstnanosti, postavená na silné industrializaci, spojená i s přezaměstnaností v tomto sektoru. Důsledkem byla nevhodná sektorová struktura pracovníků, se silně předimenzovanou zaměstnaností v průmyslu a s podceněným a nedostatečně rozvinutým sektorem služeb, zejména v kvartérním sektoru¹. To byly proporce nepříznivé pro zásadní změny naší ekonomiky, což vedlo jak k přebytku, tak k nedostatku pracovníků v jednotlivých sektorech a k následným změnám zaměstnanosti obrovských počtů pracovníků.

V souvislostech s vývojem školství i ekonomiky probíhaly úvahy o možnostech uplatnění absolventů na trhu práce, problémech, které vznikají v jejich zaměstnanosti, o vhodnosti oborové struktury a potřebě pracovníků. Počet nezaměstnaných absolventů dosahuje poměrně vysokých hodnot, avšak na druhé straně jsou tyto hodnoty vysoké i u ekonomicky aktivní populace jako celku a při srovnání s jinými zeměmi je nutno konstatovat, že podíl absolventů na nezaměstnanosti je obdobný jako v jiných rozvinutých zemích. Problematika nezaměstnanosti absolventů je již mnoho let předmětem podrobného sledování a analýz.² Je však zřejmé, že na mnoho problémů se přesto nedostává dostatečných odpovědí, např. v případech strojírenských oborů jsou vyslovovány ze strany zaměstnavatelů kritické připomínky k nedostatku absolventů a poznámky o problémech s uplatněním absolventů ekonomických oborů, přitom hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů uvedených oborů naznačují situaci spíše opačnou.

Velké množství poznatků o uplatnění absolventů bylo získáno v rámci společného projektu ÚIV, VÚOŠ a CSVŠ: "Uplatnění absolventů škol: Analýza a výhled", kde vzniklo 12 dílčích studií a 4 publikace. V nich byly vyvozeny závěry k tématům jako jsou obsah vzdělávání z hlediska potřeb trhu práce, charakter změn ve vzdělávacích programech, připravenost absolventů škol na jejich zaměstnání, struktura regionální vzdělávací nabídky z hlediska potřeb trhu práce, odpovědnost jednotlivých subjektů za uplatnění absolventů škol na trhu práce, vývoj kvalifikačních požadavků profesí a jeho sledování v rámci EU, fluktuace a přijímání pracovníků, očekávání zaměstnavatelů, nabídka zaměstnání v inzerci, profesní a kariérové poradenství, vývoj tendencí v zaměstnanosti absolventů apod.

V rámci uvedeného projektu se uplatnily i poznatky zpracované v roce 1998 ve studii "Uplatnění absolventů středního odborného vzdělávání na trhu práce", která se zabývala problematikou uplatnění absolventů ve sféře práce, a to **převážně z hlediska shody**

¹ Kvartérní sektor, pokud je vyčleňován samostatně, zahrnuje vyšší a kvalifikačně náročnější nemateriální služby (věda, výzkum, školství, zdravotnictví, peněžnictví, pojišťovnictví, služby pro podniky, nemovitosti apod), v terciárním sektoru pak zůstávají zahrnuty obchod, pohostinství, ubytování, doprava, zásobování a osobní služby.

²Např.: Úlovcová, H. - Vojtěch, J.: Nezaměstnanost absolventů škol ve středním a vyšším odborném vzdělávání. Praha, NÚOV 2001.

Horáčková, D.- Kofroňová, O.- Procházka, M.- Úlovcová, H. - Vojtěch, J.: Uplatnění absolventů škol na trhu práce 2000. Praha, ÚIV-VÚOŠ-CVŠ 2000.

získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání³. Studie vycházela z analýz údajů získaných ve Výběrovém šetření pracovních sil (VŠPS) v roce 1996.

V dané problematice je však potřebné nejen získávat údaje o aktuální situaci, ale i sledovat některé vývojové trendy v dlouhodobém vývoji. Proto se nyní k této tematice **shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání** vracíme, abychom po pěti letech vývoje jak školství, tak sféry práce mohli znovu uvedené problémy analyzovat a výsledky porovnávat.

V současné situaci rozvoje působení krajů vzniká otázka, zda je možné uvedenou problematiku řešit i v rámci jednotlivých krajů. Zde je potřebné upozornit, že rozdíly mezi kraji v rozložení zaměstnanosti obyvatelstva jsou výrazně menší než jsou rozdíly v nezaměstnanosti absolventů. Výrazně se odlišuje pouze Praha (s vysokým podílem pracovníků v zaměstnáních vysoké složitosti), pak se výrazně odlišuje, ale již mnohem méně Liberecký kraj (vysoký podíl pracovníků v dělnických povoláních). Rovněž lze pozorovat nižší podíl pracovníků v zaměstnáních vyžadujících vysokoškolské a maturitní vzdělání v krajích, které nemají dostatečnou nabídku terciárního vzdělávání. Provádět na úrovni krajů analýzy obdobné této práci však znemožňuje pro tento účel malá velikost vzorku ve Výběrovém šetření pracovních sil.

2. Východiska analýzy uplatnění absolventů, metodika, cíle, členění absolventů

Za jeden ze základních problémů při zkoumání uplatnění absolventů ve sféře práce považujeme **využití získaného vzdělání**, tedy **vztah mezi získaným vzděláním a vykonávaným zaměstnáním**⁴ daného absolventa. Jinak řečeno ptáme se, jaké je využití získaného vzdělání.

Uvedený problém budeme zkoumat jednak z hlediska využití dosažené úrovně vzdělání (vzdělanostní struktury), jednak z hlediska využití odbornosti absolventa (oborového členění).

Členění podle dosaženého stupně vzdělání - střední odborné a úplné střední odborné - nepovažujeme za dostatečné, a proto pro účely analýz používáme členění poněkud podrobnější, kdy bereme v úvahu i charakter vzdělávání. Pak se tedy zajímáme o **vztah mezi vzděláním absolventů**, kde existují čtyři základní skupiny - vyučen, vyučen s maturitou, střední odborné na SOŠ a maturitní na SOŠ, a **uplatněním absolventů v hlavních skupinách (třídách) zaměstnání** rozlišených (sdružených) podle předpokládané úrovně a charakteru vzdělání. Při seskupování (sdružování) zaměstnání používáme členění podle Klasifikace zaměstnání (KZAM), která je využívána ve Výběrovém šetření pracovních sil. V nejhrubším členění vytváříme **hlavní seskupení zaměstnání**: střední a vyšší odborní pracovníci, provozní pracovníci ve službách a obchodě, kvalifikovaní dělníci a výrobci a obsluha strojů a pomocní a nekvalifikovaní pracovníci. Nejpodrobněji budeme problém zkoumat z hlediska vazby vzdělání v určité skupině oborů vzdělání KKOV a zaměstnání absolventa zatříděného podle čtvrté úrovně členění KZAM⁵.

³ Vojtěch, J.: Uplatnění absolventů středního odborného vzdělávání na trhu práce - Analýza na základě výběrového šetření pracovních sil. Praha, VÚOŠ 1998.

⁴ Zaměstnání ve shodě s Klasifikací zaměstnání definujeme jako konkrétní činnost, kterou pracovník vykonává (i když není jeho povoláním) a která je zdrojem jeho hlavních pracovních příjmů.

⁵ Podrobněji o členění viz kapitola 5.1.

Základním východiskem analýz je **klasifikace úrovně shody mezi oborem vzdělání a vykonávaným zaměstnáním, na tomto základě pak hodnotíme využívání získaného vzdělání.**

Hlavním problémem výzkumů podobného charakteru je získání údajů o dostatečně velkém vzorku absolventů. Podobně jako v šetření před 5 lety jsme **využili výběrového šetření pracovních sil**, které pravidelně provádí Český statistický úřad⁶. Tento přístup umožnil bez velkých problémů a finančních nároků získat údaje o velkém vzorku absolventů. Na druhé straně je však nutno vycházet ze struktury údajů daných metodikou ČSÚ pro dané výběrové šetření, což vede k určitým omezením z hlediska možnosti šetření údajů o jednotlivých oborech vzdělání.

Cílem analýzy je:

- ◆ získání informací o uplatnění absolventů středoškolského odborného vzdělávání v jednotlivých hlavních seskupeních zaměstnání z hlediska úrovně a charakteru dosaženého vzdělání,
- ◆ získání informací o uplatnění absolventů středoškolského odborného vzdělávání v jednotlivých zaměstnáních z hlediska shody získaného vzdělání (kvalifikace) a vykonávaného zaměstnání.

Absolventi středoškolského odborného vzdělávání tvoří naprostou většinu absolventů vstupujících na trh práce. V nejobecnějším členění to jsou:

absolventi učebních oborů - kteří se připravovali ve 3letých (přes 90 %) nebo 2letých učebních oborech, po jejich absolvování získali výuční list; jsou připraveni pro uplatnění v dělnických profesích a pro převážně manuální a obslužné činnosti v oblasti služeb. V dalším textu a tabulkách pro ně používáme označení „**vyučen**“,

(Pojem „vyučen“ je pro tuto analýzu určitým zkráceným vyjádřením. Jde zde přitom o střední odborné vzdělání s vyučením, které je získáváno převážně ve tříletých učebních oborech vzdělání na středním odborném učilišti /SOU/, dále také na učilišti /U/ a odborném učilišti /OU/ a nebo v malém podílu v učebních oborech dvouletých. Skupina „vyučených“ je vzhledem k dále uvedeným skupinám méně homogenní jak z hlediska přijímaných žadatelů po ukončení období povinné školní docházky (vedle úspěšných absolventů ZŠ, i absolventi nižších ročníků základní školy a zvláštní školy), tak z hlediska délky studia - dvou nebo tříletého)

⁶ Český statistický úřad provádí výběrové šetření pracovních sil (dále VŠPS) zaměřené na získávání pravidelných informací o vývoji zaměstnanosti a nezaměstnanosti obyvatelstva od prosince 1992. Ukazatele vztahující se k problematice zaměstnanosti a nezaměstnanosti v ČR jsou konstruovány podle mezinárodních definic a doporučení Mezinárodní organizace práce (ILO).

Výběrový soubor zahrnoval v podzimmích měsících roku více než 28 tis. bytů na území celé České republiky (0,8 % všech trvale obydlených bytů), v nichž bylo šetřeno cca 70 tis. respondentů všech věkových skupin. Z nich je cca 60 tis. respondentů ve věku 15 a více let. Tento rozsah souboru umožňuje získat spolehlivé odhady základních charakteristik trhu práce na úrovni republiky a s dostatečnou spolehlivostí i odhady krajských hodnot.

Šetření je prováděno jako panelové výběrové šetření kontinuálním způsobem v průběhu celého roku. V každém týdnu je šetření prováděno u části domácností tak, aby výsledky byly reprezentativní za každé čtvrtletí roku. V každém čtvrtletí současně dochází k rotaci výběrového souboru a rozsah rotace činí 1/5 panelu v každém čtvrtletí. Panel šetření tvoří vybrané sčítací obvody a v nich vybrané bytové domácnosti.

Výběr bytových domácností se provádí **dvoustupňovým systematickým výběrem stratifikovaným podle okresů** a s předem stanoveným způsobem uspořádání výběrových jednotek pro provedení výběru, a to na obou stupních. V celé republice je vybráno 5 300 sčítacích obvodů, rozdělených podle velikosti populace v příslušných okresech. Zjednodušeně lze říci, že na každých započatých 150 tis. obyvatel v okrese připadá 50 sčítacích obvodů. Všechny údaje zjištěné VŠPS byly převáženy četností jednotlivých věkových skupin mužů a žen vypočtenou na základě skutečnosti k 31. 12. 2001. Tak byly získány údaje za celou populaci ČR vztahující se k měsícům roku 2001.

absolventi studijních oborů SOU - kteří se připravovali ve 4letých studijních oborech SOU, po absolvování získali maturitní vysvědčení, součástí jejich vzdělávání byl i odborný výcvik, takže jsou vlastně i vyučeni; jsou připraveni pro náročné dělnické práce nebo činnosti v oblasti služeb, mají předpoklady pro výkon nižších řídicích funkcí. Do této skupiny jsou zahrnováni i ti, kteří se vyučili ve tříletém učebním oboru a po vyučení studovali v **nástavbovém studiu pro absolventy 3letých učebních oborů**. V dalším textu a tabulkách jsou obě tyto skupiny absolventů uváděny souhrnně a je pro ně používáno označení „**vyučen s maturitou**“,

(pojem „vyučen s maturitou“ je pro tuto analýzu také zkráceným vyjádřením. Zde jde o úplné střední odborné vzdělání /ÚSOV/ ve čtyřletých studijních oborech SOU, ukončené maturitní zkouškou, jehož součástí je i vyučení, nebo v oborech pro absolventy tříletých oborů SOU, tzv. nástavbové studium, což je dvouleté denní nebo tříleté převážně večerní nebo dálkové studium na SOU nebo na některých SOŠ. Výjimečně může jít i o absolventy SOŠ nebo G, kteří vyučení získají studiem učební oboru na SOU.)

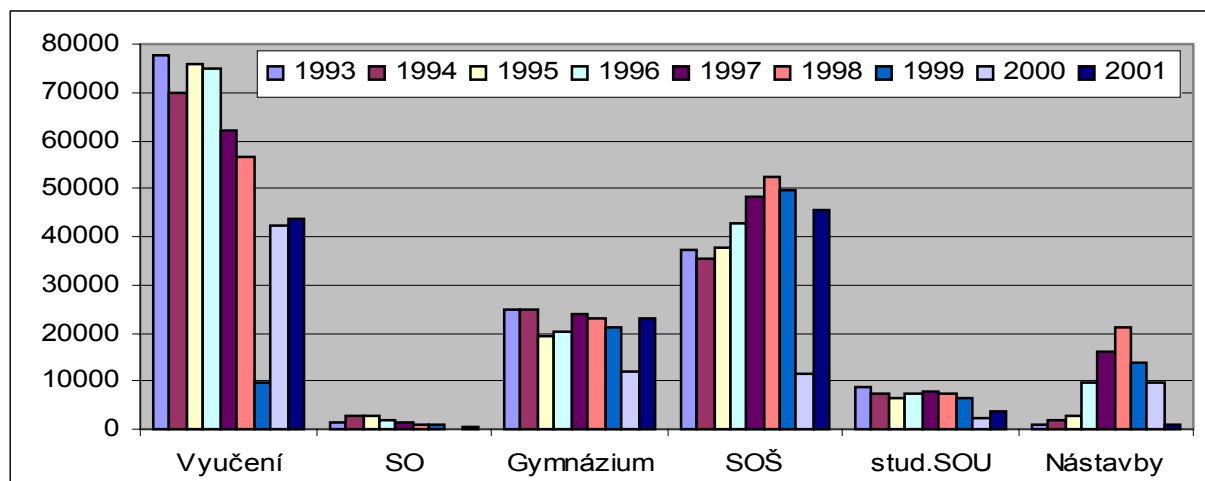
absolventi nematuritních studijních oborů SOŠ - kteří se připravovali ve dvouletých či tříletých studijních oborech středních odborných škol, po absolvování získali vysvědčení o závěrečné zkoušce a střední odborné vzdělání. Podíl této přípravy je velmi malý, v dalším textu a tabulkách se jimi vzhledem k jejich malému počtu nezabýváme, v případě výjimečného uvedení údaje jsou označeni "SO",

absolventi studijních oborů SOŠ s maturitou - kteří se připravovali ve 4letých (a v určitém období v malém počtu i 5letých) studijních oborech SOŠ, po absolvování získali maturitní vysvědčení. V dalším textu a v tabulkách pro ně používáme označení „**SOŠ**“, případně hovoříme o „**úplném středním odborném vzdělání**“.

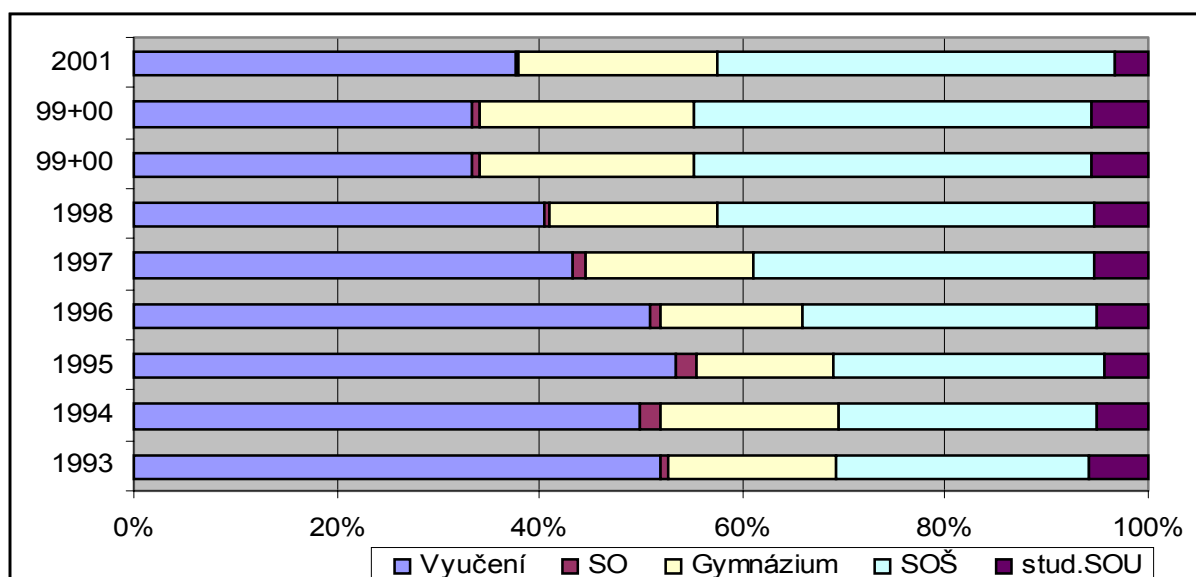
(pojem „maturitní na SOŠ“ je pro tuto analýzu zkráceným vyjádřením skutečnosti, že se jedná se o studium v oborech vzdělání SOŠ, poskytujících úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou.)

Počty a podíly absolventů, kteří v letech 1993 - 2001 ukončili vzdělávání v uvedených formách přípravy, jsou uvedeny v následujících grafech (1 a 2). Výrazně nižší počty vyučených v roce 1999, maturantů v roce 2000 a absolventů nástaveb v roce 2001 jsou důsledkem zavedení povinné devítileté školní docházky v roce 1996. V grafu 2 znázorňujícím podíly absolventů z celkového počtu absolventů daného roku jsou proto pro přehlednost a určitou srovnatelnost uvedeny za roky 1999 a 2000 průměry obou let. V tomto grafu nejsou uvedeny nástavby a podíly jsou stanoveny pro absolventy studia po základní škole a absolventy víceletých gymnázií.

Graf 1: Počty absolventů, kteří v letech 1993-2001 ukončili vzdělávání (pro názornost a úplnost jsou uvedeni i absolventi gymnázií)

Graf 2: Podíly absolventů kategorií vzdělání navazujících na základní školu v letech 1993-2001 (tj. bez absolventů nástavbového studia pro absolventy 3letých UO)

Značná část absolventů oborů středoškolského studia pokračuje ve vzdělávání, které poskytuje vyšší vzdělanostní úroveň. Podrobné informace o počtech a podílech žáků pokračujících ve vzdělávání jsou uvedeny v jiném materiálu⁷. Pro názornost uvádíme, že od roku 1993 výrazně narůstal počet vyučených, kteří pokračovali v nástavbovém studiu (od 5% v roce 1993 až do maxima v roce 1996, kdy šlo o 50% vyučených, v roce 2001 však tento podíl činil pouze 22% vlivem administrativního omezení nástavb - toto studium však dokončí jen asi 2/3 přihlášených v denním studiu a polovina ve studiu při zaměstnání). Značná část vyučených absolventů se tedy pokouší získat **úplné** střední odborné vzdělání. Důvodem je jak lepší profesní postavení, tak i možnost pokračovat v terciárním vzdělávání. Z vyučených s maturitou asi 10% přechází na vysoké a vyšší školy, u žáků SOŠ je tento podíl výraznější a na vysoké a vyšší školy přechází asi 32% absolventů, z absolventů gymnázií pak přechází téměř 80%.

Pro analýzy uplatnění absolventů ve sféře práce jsou z výběrového šetření pracovních sil podstatné následující údaje:

- **nejvyšší dosažené vzdělání**, kde jsou používány kategorie vzdělání - základní, vyučen, střední odborné (SO), vyučení s maturitou (VyuMZ), úplné střední odborné (ÚSO nebo SOŠ), gymnaziální (G) a vysokoškolské (VŠ),
- **obor vzdělání**, kde se nově⁸ rozlišuje 57 skupin oborů vzdělání (konkretizace dále),
- **jakou práci pracovník vykonává** - kategorizace se provádí podle Klasifikace zaměstnání (KZAM) v úrovni čtyřmístného členění,
- **věk pracovníka** - KZAM rozlišuje věkové kategorie po 5 letech, pro účely našeho výzkumu je využito věkových kategorií 20 až 24, 25 až 29 let a údaje o všech ekonomicky aktivních obyvatelích⁹ (EAO).

⁷Vojtěch, J.: Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků ve středním a vyšším vzdělávání, NÚOV Praha, 2001.

⁸V analýze v roce 1998 bylo k dispozici odlišné členění vzděláním které zahrnovalo pouze 10 skupin oborů vyučení a 12 skupin oborů středního a vysokoškolského studia.

⁹Ekonomicky aktivní obyvatelé - populace je členěna na ekonomicky aktivní obyvatelstvo (tj. na zaměstnané a nezaměstnané), a obyvatelstvo ekonomicky neaktivní. Zaměstnaní jsou jak osoby v pracovním poměru, tak

Protože údaj o délce zaměstnání ani o roce absolvování není ve výběrovém šetření zjišťován, využili jsme běžné věkové kategorizace, tj. 20 až 24 a 25 až 29 let. Vzhledem k prodloužení délky přípravy i poměrně velkému podílu žáků vstupujících do základního vzdělávání o rok později se stáří absolventů bezprostředně po ukončení studia pohybuje u vyučených v rozmezí 17 až 19 let a u maturantů 19 až 20 let (s tím, že zde došlo v průběhu let 1999 - 2000 k ročnímu posunu směrem k vyššímu věku).

Pojem „absolvent“ není všeobecně jednoznačně definován. V našem výzkumu tedy budeme používat tento pojem jednak jako obecné označení mladé populace, která ukončila počáteční vzdělávání¹⁰, v přesnějším vyjádření výsledků budeme takto označovat kategorii 20 až 24 let¹¹, mimo pojem absolvent budeme rozlišovat věkovou kategorii 25 až 29 let a všechny EAO.

V rámci šetření jsou tedy zachyceny ve věkové kategorii 20 až 24 let údaje o absolventech s maturitou, kteří ukončili studium v letech 1996 až 2000, a o vyučených, kteří ukončili přípravu v letech 1995 až 1999 (v obou případech s minimálně ročním rozptylem), a to z hlediska zaměstnání, které vykonávali v roce 2001. V kategorii 25 až 29 let jsou pak absolventi z počátku 90. let přibližně věkově odpovídající minulému šetření.

Hodnoty ve VŠPS jsou přepočteny na skutečné počty osob. Vzhledem k tomu, že parametry výběru vycházející z věku absolventů neumožňují korektně vymezit celkový počet absolventů ve vztahu k příslušným ročníkům studia, i vzhledem ke skutečnosti, že nelze určit podíl těch, kteří pokračují v dalším vzdělávání (korektní porovnávání je znemožněno i např. velkým počtem žáků nedokončujících nástavbové studium pro absolventy 3letých učebních oborů či studium vyšší nebo vysokoškolské), **nepracujeme s absolutními počty, ale veškeré údaje jsou uváděny jako procentní podíly (%) zvoleného celku.**

všichni zaměstnavatelé, pracující na vlastní účet, členové družstev i pomáhající rodinní příslušníci. Podrobněji viz: Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil - ČSÚ.

¹⁰ Počáteční vzdělávání probíhá v mladém věku a může být ukončeno kdykoli po absolvování povinné školní docházky vstupem na trh práce s cílem začít pracovní dráhu, tedy se záměrem začlenit se mezi ekonomicky aktivní obyvatele. Výsledkem tohoto záměru může být získání zaměstnání nebo jeho hledání v postavení nezaměstnaného.

¹¹ Protože ve VŠPS není zachycen rok absolvování, byly v minulé studii k této problematice zahrnuty do šetření údaje o absolventech z let 1991 až 1996 z hlediska zaměstnání, které vykonávali v roce 1996. Jako vyučení byly vybrány osoby do 23 let, s maturitou pak osoby do 24 let, které dále nestudovaly, zaměstnané; nezaměstnaní jen tehdy, pokud již pracovali (pak mohli odpovědět na dotaz, jaké zaměstnání vykonávali).

3. Podíly absolventů v hlavních seskupeních zaměstnání z hlediska jednotlivých kategorií vzdělání

Klasifikace zaměstnání (KZAM) zařazuje veškerá zaměstnání do desíti hlavních skupin (tříd), přitom je nutné upozornit, že některé názvy nejsou dobře vystihující, dokonce jsou zavádějící (*vysvětlující komentáře jsou uvedeny dále*). Jedná se o skupiny:

- 1** **Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci**
- 2** **Vědečtí a odborní duševní pracovníci** - jde převážně o zaměstnání vyžadující vysokoškolské vzdělání¹² a jsou zde tedy zařazeni kromě pracovníků vědy a výzkumu i lékaři, inženýři, architekti a právníci, dále i většina pedagogických pracovníků (v následující třídě 3 jsou pod pojem "pedagogičtí pracovníci" v názvu třídy uvedeni pouze pedagogové pro předškolní výchovu, vychovatelé a mistři OV)
- 3** **Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech** - jde převážně o zaměstnání, kde se předpokládá středoškolské vzdělání s maturitou
- 4** **Nižší administrativní pracovníci (úředníci)** - jde o zaměstnání s nižšími nároky, dříve obvykle SO, dnes jsou běžně vykonávána pracovníky se středoškolským maturitním vzděláním
- 5** **Provozní pracovníci ve službách a obchodě** - zde KZAM dostatečně nerozlišuje a jsou zde začleněna jak zaměstnání vyžadující maturitní úroveň, tak i zaměstnání vhodná pro úroveň učební
- 6** **Kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a v příbuzných oborech** (kromě obsluhy strojů a zařízení, která patří do hlavní třídy 8)
- 7** **Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři** (kromě obsluhy strojů a zařízení, která patří do hlavní třídy 8)
- 8** **Obsluha strojů a zařízení**
- 9** **Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci**
- 0** **Příslušníci armády**

Na základě údajů z výběrového šetření pracovních sil v ČR byl sestaven přehled zastoupení pracovníků jednotlivých věkových kategorií v uvedených **hlavních skupinách (třídách) klasifikace zaměstnání**, a to v rozčlenění podle sledovaných kategorií vzdělání. Údaje jsou uvedeny v následující tabulce, jednotlivé podíly jsou v procentech celkového přepočteného počtu absolventů.

Tabulka nám umožňuje porovnat rozložení pracovníků se středním vzděláním v hlavních třídách zaměstnání ve dvou věkových kategoriích a v celku EAO. Je zřejmé, že se v jednotlivých věkových kategoriích neobjevují výrazné rozdíly, které by avizovaly nějaké větší problémy. V souvislosti s vývojem vzdělanostní struktury v polovině 90. let je u absolventů celkově výrazně menší podíl vyučených, větší vyučených s maturitou a absolventů SOŠ. Absolventi (20 - 24 let) se ve větší míře uplatňují ve třídě 5 Provozní pracovníci ve službách a obchodě, kde dochází i k velkému nárůstu počtu pracovníků. Menší je zastoupení vyučených ve třídě 3 Techničtí, zdravotničtí a pedagogičtí pracovníci, mírně větší je podíl absolventů SOŠ v dělnických povoláních (tř. 7 a 8).

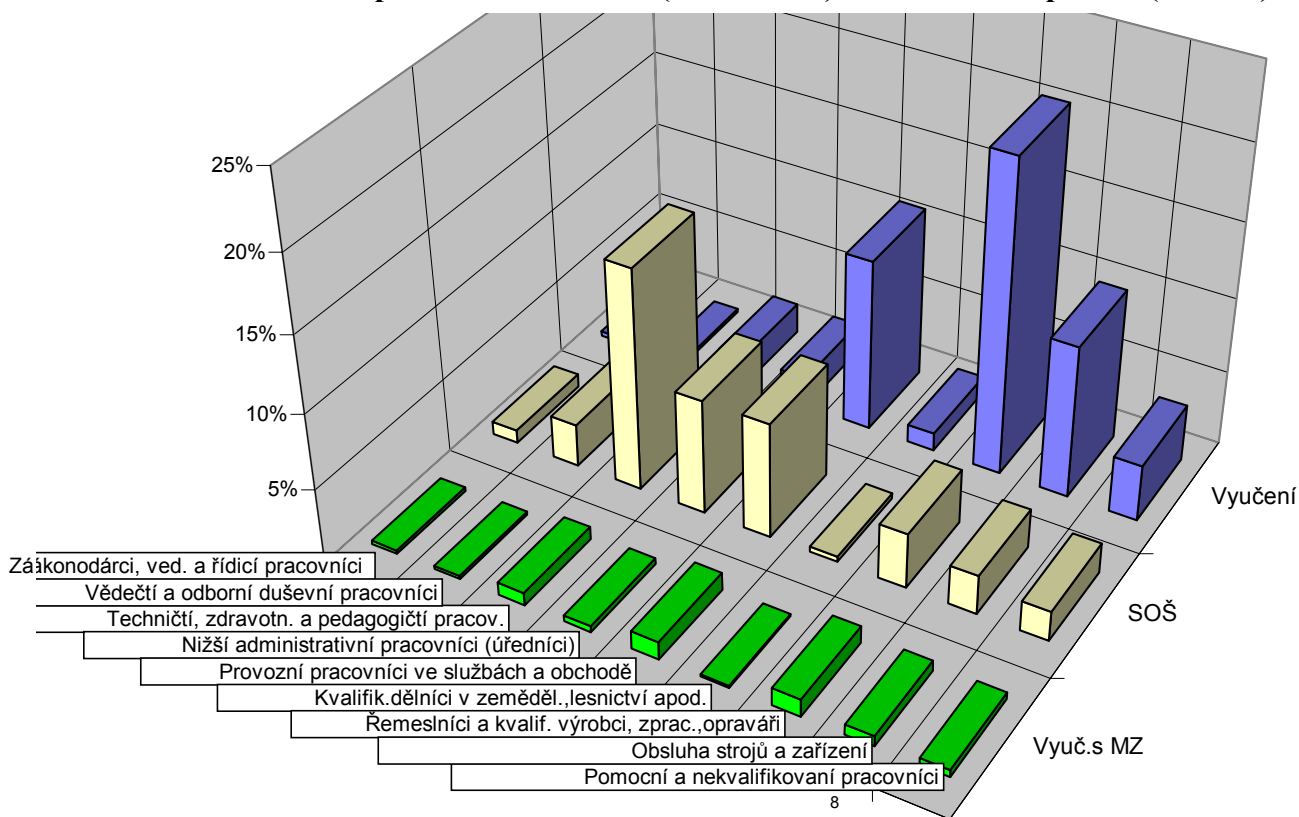
¹² KZAM je klasifikace zaměstnání a zakódování zaměstnání určitého respondenta nezávisí na jeho vzdělání, uvedená informace znamená, že pro výkon daného zaměstnání či zaměstnání dané třídy by vzhledem ke složitosti práce měl příslušný pracovník mít uvedenou úroveň vzdělání.

Hlavní třídy KZAM	20 až 24			24 až 29			všichni EAO		
	vyučení	Vyu-MZ	SOS	vyučení	Vyu-MZ	SOS	vyučení	Vyu-MZ	SOS
1 Zákonnodárci, vedoucí a řídicí pracovníci	0,3%	0,2%	0,9%	1,3%	0,3%	2,0%	1,6%	0,2%	3,3%
2 Vědečtí a odborní duševní pracovníci	0,2%	0,2%	2,9%	0,4%	0,2%	3,3%	0,3%	0,1%	3,9%
3 Techničtí, zdravotničtí, pedagog. prac.	2,0%	0,8%	14,8%	2,7%	0,8%	15,5%	2,9%	0,5%	16,2%
4 Nižší administrativní pracovníci (úředníci)	2,0%	0,4%	7,7%	2,1%	0,2%	5,8%	2,5%	0,2%	5,9%
5 Provozní pracovníci ve službách a obchodě	11,5%	1,2%	7,7%	10,6%	0,8%	5,4%	9,6%	0,5%	4,2%
6 Kvalif.dělníci v zemědělství, lesnictví apod.	1,2%	0,1%	0,4%	1,6%	0,0%	0,2%	1,7%	0,0%	0,4%
7 Řemeslníci a kvalif. výrobci, zpracovatelé, d	20,9%	1,2%	3,7%	21,6%	0,6%	3,2%	20,8%	0,6%	3,2%
8 Obsluha strojů a zařízení	10,2%	0,7%	2,6%	12,7%	0,6%	2,2%	12,0%	0,3%	2,3%
9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	3,8%	0,5%	2,0%	4,8%	0,0%	0,9%	5,8%	0,1%	1,2%
Celkem	52,1%	5,3%	42,6%	57,9%	3,5%	38,6%	57,1%	2,3%	40,6%

Mnohem názornější pohled na podíly absolventů v celkovém počtu absolventů v uvedeném členění poskytuje graf 3 „Přehled o podílech absolventů (20 až 24 let) v hlavních skupinách (třídách) zaměstnání“.

Z grafu, příp. i z výše uvedené tabulky je zřejmé, že z hlediska vzdělanosti odpovídá uplatnění absolventů v podstatě jejich vzdělanostní struktuře, absolventi SOŠ se uplatňují převážně v zaměstnáních tříd 2 až 5, vyučení se objevují převážně ve třídách 5 až 8. Rovněž je zřejmé, že vyučení s maturitou se začleňují ve velké míře do dělnických nebo službových zaměstnání.

Graf 3 : Přehled o podílech absolventů (20 až 24 let) v hlavních skupinách (třídách)

Následující tabulka obsahuje porovnání údajů let 1996 a 2001 o začlenění vyučených, vyučených s maturitou a absolventů SOŠ do jednotlivých tříd. Z porovnání je zřejmé, že

během 5 let došlo k úbytku vyučených, jejich podíl se snížil hlavně ve třídě 5 Provozní pracovníci ve službách a v obchodě, dále pak ve třídě 7 Řemeslníci a kvalifikovaní dělníci. Překvapující je, že i při jejich úbytku narostlo jejich zastoupení v nemanuálních zaměstnáních (tř. 3 a 4). Tentýž jev se opakuje i u absolventů SOŠ - i tam ubývá jejich podíl v dělnických povoláních (tř. 7 a 8 - pokles o 1/3). To znamená, že bez ohledu na vzdělání roste zaměstnanost absolventů ve třídách 3 a 4 a klesá v dělnických třídách 7 a 8.

Hlavní třídy KZAM	Vyučení		Vyuč.s MZ		SOŠ	
	1996	2001	1996	2001	1996	2001
1 Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci	0,3%	0,3%	0,1%	0,2%	0,7%	0,9%
2 Vědečtí a odborní duševní pracovníci	0,1%	0,2%	0,1%	0,2%	2,0%	2,9%
3 Techničtí, zdravotničtí, pedagog. prac.	1,4%	2,0%	0,6%	0,8%	13,7%	14,8%
4 Nižší administrativní pracovníci (úředníci)	1,9%	2,0%	0,3%	0,4%	6,8%	7,7%
5 Provozní pracovníci ve službách a obchodě	15,1%	11,5%	0,6%	1,2%	5,9%	7,7%
6 Kvalif.dělníci v zemědělství, lesnictví apod./*	1,2%	1,2%	0,0%	0,1%	0,4%	0,4%
7 Řemeslníci a kvalif. výrobci, zpracovatelé, opraváři/	23,4%	20,9%	1,0%	1,2%	5,8%	3,7%
8 Obsluha strojů a zařízení	9,4%	10,2%	0,3%	0,7%	3,2%	2,6%
9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	3,7%	3,8%	0,1%	0,5%	1,4%	2,0%
Celkem	56,6%	52,1%	3,2%	5,3%	40,2%	42,6%

Absolventi: 1996 - vyučení - osoby do 23 let, s maturitou - osoby do 24 let

2001 - vyučení i s maturitou - věková skupina 20 až 24 let

Uvedené změny lze ještě snadněji sledovat tak, že jednotlivé třídy zaměstnání vhodně sloučíme. Z celkového pohledu a hodnocení souladu kategorie vzdělání a zaměstnání je zřejmé, že není nutno odlišovat např. kvalifikované dělníky v zemědělství, lesnictví apod. od řemeslníků, kvalifikovaných výrobců a obsluhy strojů a zařízení. Proto byl připraven přehled spojující třídy zaměstnání KZAM do čtyř větších skupin, které označujeme jako **hlavní seskupení zaměstnání**.

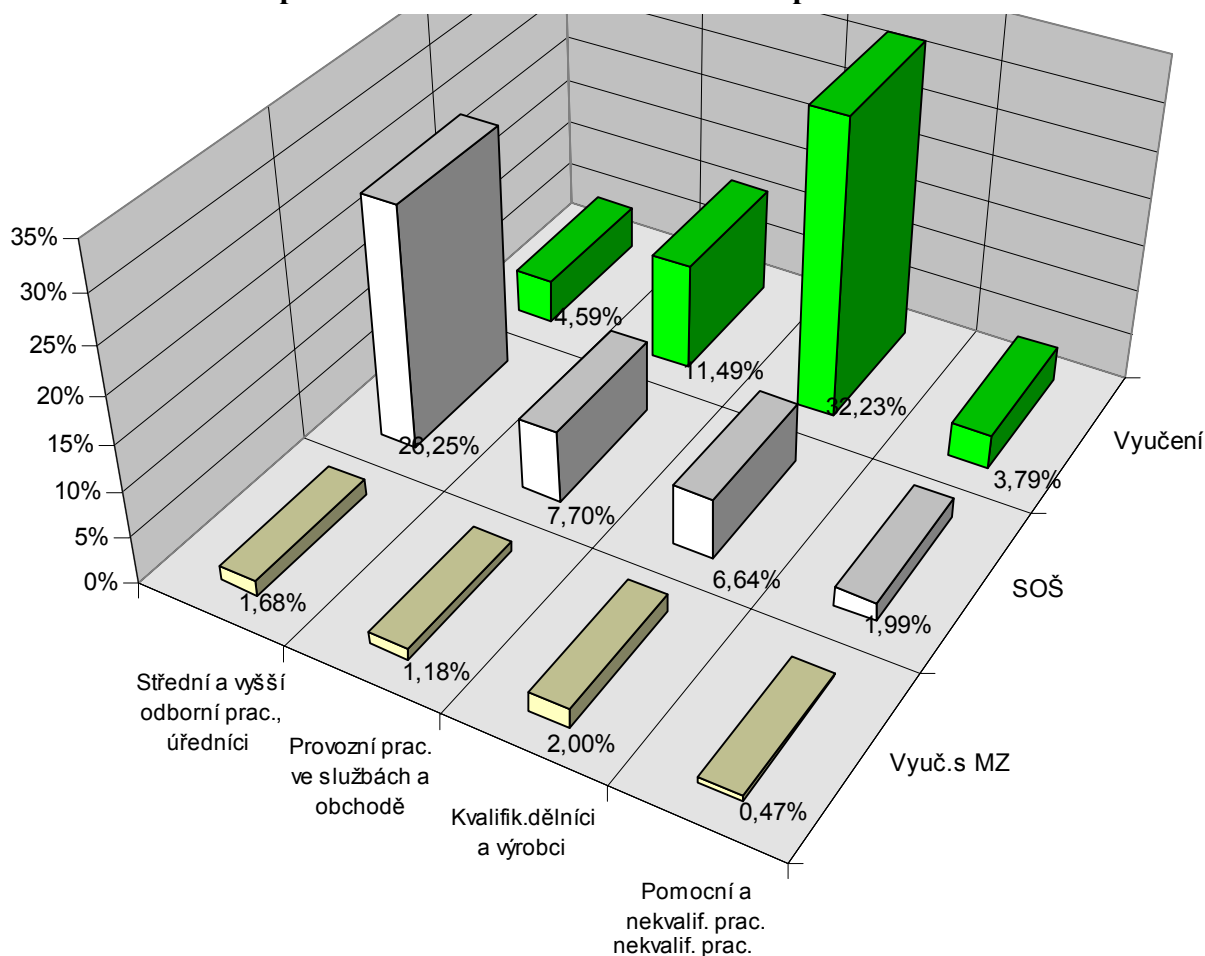
Jsou to:

- **Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci** - kde jsou seskupeny třídy 1 až 4 - odpovídající je maturitní vzdělání
- **Provozní pracovníci ve službách a obchodě** - kde je uvedena třída 5 - uplatňují se jak maturanti, tak vyučení - zde KZAM dostatečně nerozlišuje
- **Kvalifikovaní dělníci a výrobci** - kde jsou seskupeny třídy 6 až 8 - předpokládané vzdělání je vyučení, příp. vyučení s maturitou, které je profilováno jako příprava vysoce kvalifikovaných dělníků pro náročná povolání nebo nižší řídicí funkce
- **Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci** - kde je uvedena třída 9 - kde by se pracovníci se středním vzděláním měli vyskytovat jen minimálně.

Zastoupení absolventů jednotlivých kategorií vzdělání ve sféře práce velice názorně ukazuje graf 4: Přehled o podílech absolventů v hlavních seskupeních zaměstnání.

V hlavním seskupení „*Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci*“ nachází uplatnění převážně absolventi SOŠ a v přiměřené míře i absolventi učebních oborů s maturitou a učebních oborů. V seskupení „*Provozní pracovníci ve službách a obchodě*“ jsou zastoupeni ve větší míře absolventi učebních oborů, významný je však i podíl absolventů oborů SOŠ. To je dáno tím, že do mnohých zaměstnání v oblasti služeb (kuchaři, číšníci, pečovatelé, průvodci ad.) jsou připravováni pracovníci i v oborech SOŠ, obvykle pro první fázi životní kariéry (dříve obor Hotelová škola, nyní Hotelnictví a turismus).

Graf 4: Přehled o podílech absolventů v hlavních seskupeních zaměstnání

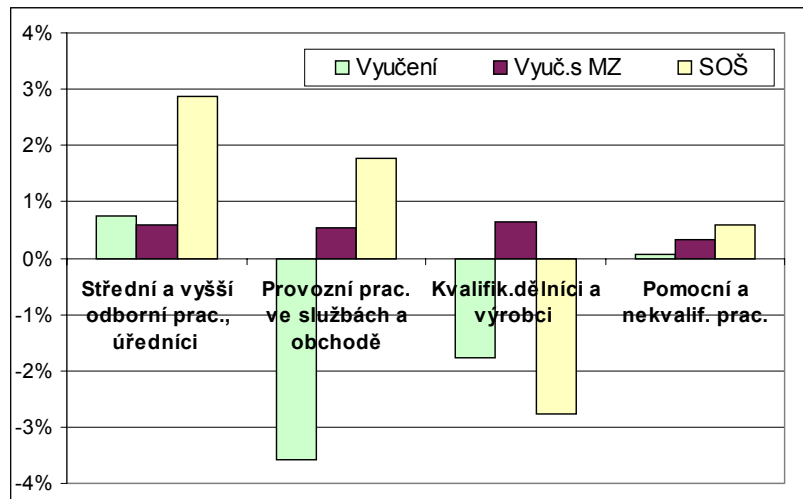
Velice zajímavé zjištění přináší rozložení absolventů jednotlivých kategorií vzdělání v hlavním seskupení „Kvalifikovaní dělníci a výrobci“. Je logické, že **v tomto seskupení je těžiště uplatnění vyučených, zároveň zde ale nacházíme největší podíl absolventů kategorie vyučen s maturitou, významný je i podíl absolventů SOŠ.** Tento jev hodnotíme pozitivně. Podíl vyučených s maturitou vyvrací tvrzení odpůrců této formy o tom, že absolventi těchto oborů nemají zájem o uplatnění v dělnických povoláních, ale že jim jde o získání uplatnění jako „bílý límeček“. Rovněž je zřejmé, že **na dělnická místa nastupuje významná část absolventů SOŠ a v rámci svých kompetencí získaných během studia mohou příslušné práce kvalifikovaně vykonávat.** Tento jev souvisí s avizovaným vývojem v oblasti dělnických povolání, kde v mnohých povoláních se objevují výrazně vyšší požadavky na intelektuální dovednosti a schopnosti absolventa, vyžadující jinou kategorii vzdělávání než klasické vyučení. V obou případech pak tento jev ukazuje, že není nutné násilně vytvářet tlak na přesun žáků do přípravy v učebních oborech, protože v případě potřeby lze pracovní místa nabídnout a naplnit i absolventy vyšší vzdělanostní úrovně.

Hlavní seskupení „Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci“ absorbuje již pouze menší část absolventů v míře, která z hlediska rozložení kategorií vzdělání je odpovídající, i když podíl absolventů SOŠ by mohl být nižší.

Rozčlenění zaměstnání do čtyř hlavních seskupení umožňuje lépe hodnotit změny, ke kterým došlo mezi roky 1996 a 2001. Z grafu 5: Změny v podílech absolventů v hlavních

seskupeních zaměstnání je zřejmé, že kromě téměř rovnoměrného nárůstu vyučených s maturitou ve všech hlavních seskupeních zaměstnání, což je způsobeno nárůstem jejich celkového podílu, dochází k poměrně výrazným změnám - k nárůstu podílu absolventů SOŠ i vyučených v hlavním seskupení „Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci“ a k poklesu podílu vyučených i absolventů SOŠ v seskupení „Kvalifikovaní dělníci a výrobci“.

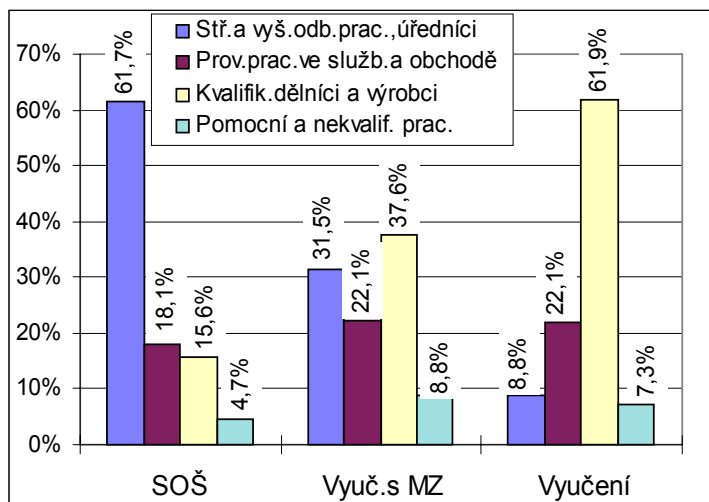
Graf 5: Změny v podílech absolventů v hlavních seskupeních zaměstnání (2001 - 1996)

Ve službách a obchodu se častěji uplatňují absolventi s maturitou, dochází k výraznému poklesu vyučených. Tyto tendence potvrzují skutečnost, že je snadnější a zřejmě i výhodnější, a to někdy i pro vyučené, nacházet uplatnění v zaměstnáních odpovídajících třídám 2 až 4, než v typicky dělnických zaměstnáních.

Protože v prezentovaných grafech 3 a 4 jsou podíly vyjádřeny z celkového počtu absolventů, analyzovali jsme ještě podíly uplatnění absolventů jednotlivých kategorií vzdělání v hlavních seskupeních tříd KZAM - graf 6: Podíly uplatnění absolventů jednotlivých kategorií vzdělání v hlavních seskupeních tříd KZAM. Z tohoto grafu je zřejmé procentové rozdělení absolventů jednotlivých kategorií vzdělání do hlavních seskupení. Např. podíl absolventů SOŠ pracujících jako kvalifikovaní dělníci a výrobci činí asi 15,6 %.

Graf 6: Podíly uplatnění absolventů jednotlivých kategorií vzdělání v hlavních seskupeních tříd KZAM

je jejich podílem jako provozních pracovníků (22,1 %) představuje 60 % absolventů vyučených s maturitou zaměstnaných v provozu a výrobě. V kategorii vyučených je z hlediska uplatnění zcela v souladu s přípravou jak 62 % absolventů v seskupení kvalifikovaní dělníci a výrobci, tak 22 % provozních pracovníků ve službách a obchodu, tedy dohromady téměř 85 %.

Na závěr ještě můžeme porovnat začlenění absolventů jednotlivých vzdělanostních

kategorií do hlavních seskupení tříd KZAM s vyšší věkovou kategorií a s celkem EAO. Toto srovnání je zřejmé z grafu 7: Porovnání začlenění absolventů a ostatních pracovníků v hlavních seskupeních tříd KZAM.

U absolventů a věkové kategorie 25 - 29 let je ve všech vzdělanostních kategoriích (vyučení, vyučení s MZ, SOŠ) zřejmý nárůst podílu v seskupení 5 - „Provozní pracovníci ve službách a obchodě“, což je příznivý jev odpovídající předpokládanému vývoji struktury pracovních sil. U mladých vyučených se jejich podíl v souhrnu seskupení 5 „Provozní pracovníci ve službách a obchodě“ a 6 až 8 „Kvalifikovaní dělníci a výrobci“ oproti všem EAO nemění, klesá podíl začleněných do seskupení 9 - „Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci“, mírně roste v seskupení 1 - 4 „Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci“.

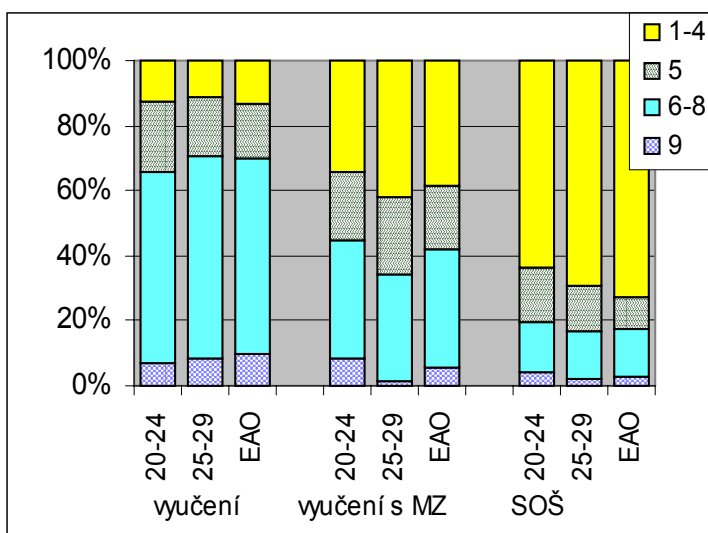
U vyučených s maturitou lze považovat za nejzajímavější, že jejich uplatnění v seskupení „Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci“ je spíše menší než 40 %, přitom jsou zde začleněni i nižší řídicí pracovníci, tj. i mistři ve výrobě, díleňští plánovači apod.

Pracovníci s maturitním vzděláním mají převážně odpovídající uplatnění v seskupení 1-4 „Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci“ a 5 „Provozní pracovníci ve službách a obchodě“, v dělnických profesích je jejich podíl trvalý, nezávislý na věku a činí asi 15 %.

Lze tedy předběžně a v souhrnu konstatovat, že **absolventi jednotlivých kategorií vzdělávání se uplatňují na trhu práce v souladu s absolvovanou úrovní a kategorií vzdělání**, existující vybočení lze považovat za odpovídající vývojovým trendům a potřebám ve sféře povolání a koncepčním představám o vývoji v odborném vzdělávání.

V další kapitole se pokusíme o podrobnější analýzu v jednotlivých skupinách oborů v uváděných třech kategoriích vzdělání. V poslední části práce pak o zachycení a zhodnocení jejich uplatnění z hlediska kvalifikovanosti výkonu zaměstnání.

Graf 7: Porovnání začlenění absolventů a ostatních pracovníků v hlavních seskupeních tříd

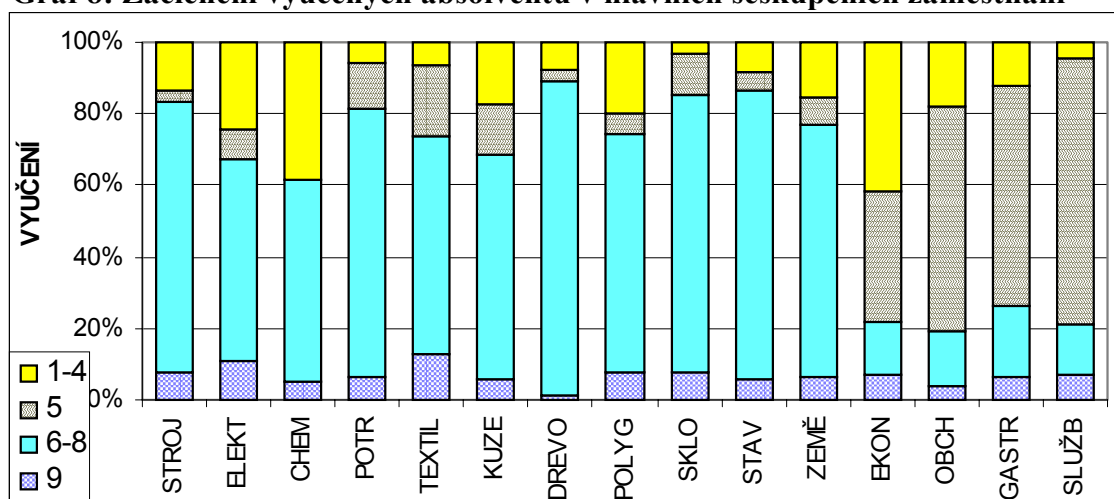

4. Podíly absolventů v jednotlivých hlavních seskupeních zaměstnání z hlediska skupin oborů a kategorií vzdělání

V rámci výběrového šetření pracovních sil je pro zařazování respondentů podle oborů vzdělání používáno členění oborů ISCED 97, které bylo v rámci přípravy analýz převedeno do skupin oborů odpovídajících KKO¹³. Na základě tohoto přiřazení je možno posoudit rozčlenění absolventů jednotlivých kategorií vzdělání a skupin oborů do hlavních seskupení zaměstnání.

Přehled o uplatnění vyučených absolventů jednotlivých skupin oborů ve věku 20 - 24 let v hlavních seskupeních zaměstnání poskytuje graf 8: Začlenění vyučených absolventů v hlavních seskupeních zaměstnání.

Graf 8: Začlenění vyučených absolventů v hlavních seskupeních zaměstnání

Graf umožňuje posoudit rozdíly v uplatnění vyučených absolventů v rámci hlavních seskupení zaměstnání podle skupin oborů vzdělání i extrémů, které se zde vyskytují. Vyučení v technických oborech by se měli uplatňovat především v seskupení zaměstnání *Řemeslníci, kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři (tj. třídy 6-8)*, vyučení v oborech obchodu a služeb v seskupení *Provozní pracovníci ve službách a obchodu (tř. 5)*¹⁴.

Z hlediska předpokládaného uplatnění v dělnických profesích lze nejlépe hodnotit absolventy technických oborů ve skupinách Strojírenství (STROJ), Zpracování dřeva (DREVO) a Stavebnictví (STAV), dále pak skupiny Osobní služby (SLUŽB), ve kterých je podíl absolventů v odpovídajících zaměstnáních vyšší než 75 %. Proti roku 1996 se situace nezměnila, i tam byly uvedené skupiny dobře hodnoceny. Rozdíl se objevuje pouze ve skupině Elektrotechnika (ELEKT), kde je v letošním šetření podíl vyučených absolventů uplatňujících se v dělnických povoláních (třídy 6-8) nejmenší. To může být i důsledkem trvalého nedostatku středních techniků, který je dán skutečností, že vysoký podíl (přes 70 %) absolventů SOŠ přechází do terciárního vzdělávání. Extrémní poměry vyučených

¹³ KKO - Klasifikace kmenových oborů vzdělání - současně používaná klasifikace oborů vzdělání, kmenových oborů a skupin oborů vzdělání.

¹⁴ Na rozdíl od běžné chápání služeb jako odvětví jsou v třídění KZAM do třídy 5 začleněna pouze zaměstnání v následujících seskupeních: Obsluhující pracovníci v dopravě a cestování, Provozní pracovníci stravování, Pečovatelé, Pracovníci zajišťující osobní služby, Pracovníci ostražky a ochrany, Prodáváči, manekýni a předváděči zboží

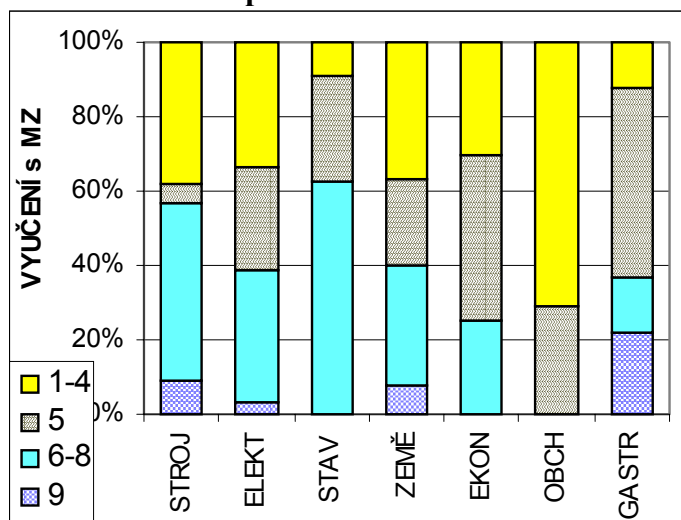
v oborech skupiny Ekonomika a administrativa (graf 8 - EKON) představují netypická uplatnění, protože se vlastně nejedná o přípravu na dělnická povolání. Absolventi by měli pracovat ve třídě 4 *Nižší administrativní pracovníci*, i když je pro ni jejich kvalifikace nedostačující. Proto se zde objevuje zcela netypické rozčlenění, zejména pak vysoký podíl uplatnění ve třídě 5 *Provozní pracovníci ve službách a obchodu* není v souladu s cíli přípravy absolventů v této skupině oborů.

Kromě již zmíněné skupiny elektrotechnických oborů je nízký podíl uplatnění v dělnických zaměstnáních ve skupinách Chemie (CHEM) a Textil a oděvnictví (TEXTIL) - pouze kolem 60 %. Ostatní absolventi chemických oborů se ve velké míře uplatňují v zaměstnáních odpovídajících maturitnímu vzdělání (*Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci*), což může být dáno tím, že v chemických provozech se tyto kvalifikace často směšují či obtížně oddělují. Horší je situace v textilních oborech, kde se vyučení absolventi rozptýlí do služeb a do nekvalifikovaných zaměstnání (tř. 9 - nejvíce ze všech skupin oborů) a jen malý podíl jich nachází uplatnění v seskupení 1-4 (téměř nejmenší ze všech skupin oborů). To ukazuje zřejmé problémy v uplatnění těchto absolventů na trhu práce.

Absolventi vyučení s MZ se mohou uplatňovat ve všech seskupeních s výjimkou seskupení *Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci*. Absolventi technických oborů by neměli nacházet uplatnění v seskupení 5 a absolventi skupin obchodu a služeb v seskupení 6-8. V grafickém zobrazení (graf 9) nejsou některé skupiny oborů uvedeny, protože počet absolventů, a tedy i podíl respondentů

v nich byl nízký a výsledky by nebyly dostatečně spolehlivé. Je zřejmé, že v technických oborech pracuje velké množství těchto absolventů jako *řemeslníci, kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři* (zejména ve stavebnictví - 62 % a strojírenství - 48 %). To ukazuje na **plnění koncepčního záměru těchto oborů - připravit absolventy především pro vysoce kvalifikovaná dělnická povolání**. Podobný pohled je na skupinu Gastronomie, hotelnictví, turismus, kde je přes 50 % absolventů v seskupení *Provozní pracovníci ve službách a obchodu* (tř. 5). Zároveň je ovšem zřejmý značný podíl uplatnění neodpovídajícího předchozímu vzdělávání, a to jak ve skupině Gastronomie, hotelnictví, turismus (vysoký podíl v nekvalifikovaných zaměstnáních), tak ve skupinách Stavebnictví, Ekonomika a administrativa, Elektrotechnika a Zemědělství (vysoký podíl zaměstnaných ve službách a obchodě).

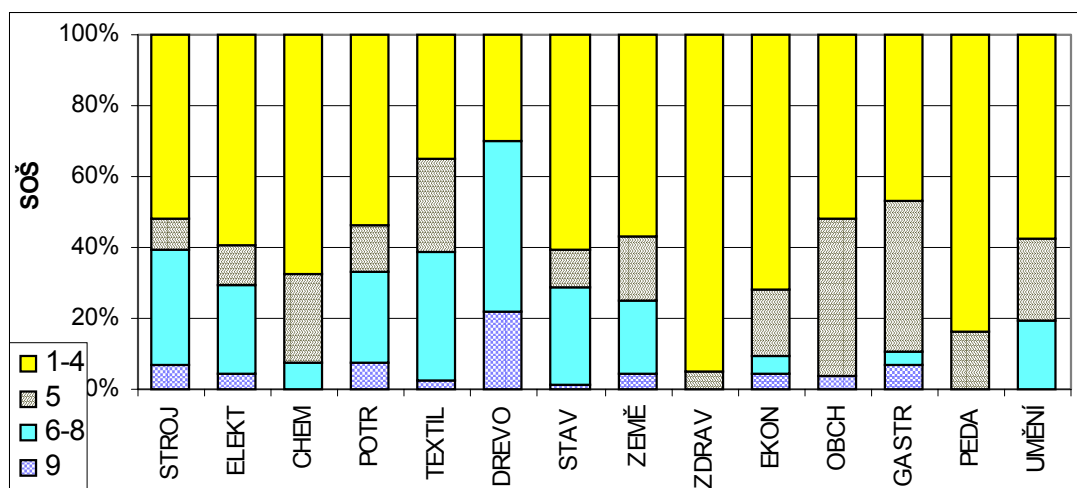
Graf 9: Začlenění absolventů vyučených s MZ v hlavních seskupeních zaměstnání

Absolventi oborů SOŠ (graf 10) mají nacházet uplatnění především v hlavním seskupení *Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci* (tř.1-4); ovšem je nutno upozornit na to, že poměrně velký podíl absolventů SOŠ se uplatňuje jako *Řemeslníci, kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři*, tedy v dělnických povoláních. Nejvyšší podíl absolventů SOŠ pracujících v dělnických povoláních, přesahující 30 %, je v oborech skupin Zpracování dřeva, Textil a oděvnictví a Strojírenství. Také podíl absolventů technických oborů nacházejících uplatnění ve službách a obchodě není zanedbatelný (zejména v chemických oborech - 25 %), ve skupině Zpracování dřeva je dokonce vysoký podíl absolventů

v pozicích nekvalifikovaných pracovníků (22 %). Existuje tedy stav, že z absolventů SOŠ jmenovaných skupin jich pracuje jako *střední a vyšší odborní pracovníci* (tedy v technických a odborných funkcích) obvykle méně než polovina (ve Strojírenství je to 52 %). Je tedy nutno konstatovat, že absolventi těchto technických oborů nenacházejí uplatnění na místech, pro která jsou připravováni a uplatňují se jinde. Na druhé straně musíme kladně hodnotit fakt, že absolventi jsou schopni a ochotni tato zaměstnání vykonávat. Rovněž uplatnění v dělnických profesích není v rozporu s jejich přípravou, pokud je odborně odpovídající.

Graf 10: Začlenění absolventů SOŠ v hlavních seskupeních zaměstnání

V ostatních skupinách oborů je podíl v prvním seskupení (tř. 1-4) podstatně vyšší (Zdravotnictví 95 %, Pedagogika a sociální péče 84 %, Ekonomika a administrativa 72 % - z technických oborů je nejlepší situace ve skupinách Chemie 68 %, Stavebnictví 61 % a Elektrotechnika 60 %).

Zanedbatelný není ani podíl absolventů SOŠ v nekvalifikovaných či pomocných zaměstnáních. Kromě již uvedené skupiny Zpracování dřeva s extrémně vysokým podílem těchto pracovníků pracuje jako nekvalifikovaní více než 5% absolventů oborů skupin Potravinářství, Strojírenství a Gastronomie, hotelnictví a turismus.

Srovnání s výsledky předchozího výzkumu v roce 1996 je možné jen částečně, protože tehdy bylo výrazně hrubší členění podle skupin oborů. Srovnat lze pouze skupiny oborů Strojírenství, Elektrotechnika, Stavebnictví, Zemědělství, Zdravotnictví a Pedagogika. Lze konstatovat, že ve všech případech došlo ke zlepšení struktury uplatnění absolventů, neboť jich více vykonává práci odpovídající seskupení třídy 1-4. U absolventů všech uvedených skupin oborů vzrostl podíl uplatnění ve třídě 1-4 o 10 až 15 procentních bodů a snížil se jejich podíl v dělnických profesích.

Při studiu uvedených grafů je nutno si uvědomit, že se v nich nerozlišuje kvalifikovanost práce a jednotlivé podíly jsou udávány bez ohledu na to, zda vykonávané zaměstnání odpovídá či neodpovídá získanému odbornému vzdělání. Toto rozlišení (shoda vzdělání a vykonávaného zaměstnání) je předmětem zkoumání až v další kapitole. Dále připomínáme, že počty absolventů jednotlivých skupin jsou velice rozdílné, jejich skutečnou hodnotu lze zjistit v grafech uvedených v následující kapitole.

5. Shoda získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání

V předchozích kapitolách jsme hodnotili využití dosažené úrovně vzdělání zjišťováním vztahu mezi kategorií vzdělání absolventů (vyučen, vyučen s maturitou, SOŠ) a uplatněním absolventů ve skupinách zaměstnání sdružených podle předpokládané potřebné úrovně vzdělání do 4 hlavních seskupení, a to jak v celkovém pohledu, tak podle jednotlivých skupin oborů, ve kterých se absolventi připravovali.

V této části se budeme věnovat zjišťování shody vzdělání absolventů (z hlediska jeho odbornosti) a vykonávaného zaměstnání. To znamená, že budeme zjišťovat využití kvalifikace absolventů nejen z hlediska úrovně vzdělání, ale i z hlediska vhodnosti absolvovaného vzdělání pro výkon příslušného zaměstnání.

5.1 Kritéria shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání

V interpretaci jsme omezeni možnostmi, které nám poskytují získaná vstupní data. V rámci výběrového šetření pracovních sil ČR jsou velmi podrobně identifikována vykonávaná zaměstnání, která jsou zachycována na čtvrté úrovni kódů Klasifikace zaměstnání KZAM, což představuje členění zaměstnání do více než 500 skupin. Vzdělání pracovníků je začleňováno do skupin oborů, kterých je asi 55, vč. skupin oborů vysokých škol. Některé skupiny však byly spojeny, aby výstup pro oblast středních škol byl srovnatelný se skupinami oborů KKO, které jsou běžné v našem školství. Rovněž nejsou uváděny skupiny oborů frekventované pouze ve vysokoškolském vzdělání. Pracovníci se středoškolským vzděláním jsou tedy v této práci zařazováni do následujících skupin oborů:

Hutnictví a slévárství	HUTSLE
Strojírenství a strojírenská výroba	STRO
Elektrotechnika, telekomunikace, výpočetní technika	ELEKT
Technická chemie	CHEMIE
Hornictví, těžební průmysl	HORN
Potravinářství a potravinářská chemie	POTR
Textilní výroba a oděvnictví	TEXODEV
Kožedělná a obuvnická výroba	KUZE
Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	DREVO
Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	POLYG
Výroba a zpracování skla, plastu aj.	SKLO
Stavebnictví, geodézie a kartografie	STAV
Zemědělství, lesnictví a rybářství	ZEMĚ
Zdravotnictví	ZDRA
Ekonomika a administrativa	EKON
Obchod (provoz, sklad, prodavači)	OBCH
Gastronomie, hotelnictví a turismus	GASTR
Osobní služby	SLUŽ
Vzdělávání učitelů a pedagogické vědy	PEDA
Umění a užité umění	UMENI

V důsledku toho, že není uváděn obor vzdělání respondentů, můžeme shodu mezi vzděláním a zaměstnáním hodnotit pouze tak, že za zaměstnání adekvátní z hlediska oboru vzdělání (zaměstnání, pro které je absolvent připravován) je nutno považovat takové, které koresponduje alespoň s jedním oborem vzdělání vyskytujícím se v dané skupině oborů.

Prováděná porovnání tedy umožňují posoudit uplatnění kvalifikace absolventů pouze z hlediska celých skupin oborů, nikoli z hlediska jednotlivých učebních a studijních oborů. To znamená, že **uváděné dané výsledky jsou výrazně příznivější než skutečnost**. Posouzení shody neumožňuje zachytit nesoulad v rámci skupin oborů, např. když soustružník je zaměstnán jako mechanik opravář, nebo když vyučený kuchař pracuje jako číšník.

Pro hodnocení souladu mezi vzděláním a zaměstnáním byla použita čtyřstupňová škála. Kriteria hodnocení byla vyjádřena následovně:

A - absolvent je pro uvedenou činnost (práci) v některém z oborů skupiny přímo připravován.

B - absolvent není přímo pro uvedenou činnost (práci) připravován, ale jeho uplatnění v dané činnosti je značně logické (odpovídající, přiměřené - např. absolvent skupiny strojírenství pracuje jako důlní či hutní technik).

C - absolvent pro danou činnost (práci) není v žádném oboru skupiny připravován, ale jeho uplatnění v dané činnosti lze alespoň vzdáleně akceptovat, není v protikladném vztahu s jeho přípravou (absolvent skupiny strojírenství, stavebnictví apod. oborů SOŠ pracuje jako obchodní agent, celník apod. - lze předpokládat, že toto uplatnění poskytuje alespoň v části případů možnost dílčího uplatnění získaných znalostí a dovedností).

D - uplatnění absolventa v dané činnosti (práci) je v protikladu s jeho přípravou, absolvent vůbec nevyužívá své kvalifikace, v této činnosti nemá co pohledávat (např. absolvent skupiny strojírenství nebo stavebnictví pracuje jako barman, kuchař či jako sekretářka).

Pro sjednocení náhledu jednotlivých hodnotitelů byla stanovena další upřesnění:

- je-li vykonávána dělnická práce, která odpovídá skupině oborů (vyučený by měl zařazení A)
 - pak absolvent studijního oboru SOU (maturitní zkouška) dostává hodnocení
 - A** - za předpokladu, že uvedená práce je náročnější na kvalifikaci
 - B** - když k výkonu této dělnické práce není vyšší úroveň vzdělání potřebná
 - pak absolvent studijního oboru SOŠ dostává hodnocení
 - B** - za předpokladu, že uvedená práce je náročnější na kvalifikaci
 - C** - když k výkonu této dělnické práce není vyšší úroveň vzdělání potřebná
- je-li vykonávána práce určená pro pracovníka s maturitou odpovídající skupině oborů (hodnocení **A**), pak pokud ji vykonává pracovník vyučený, dostává hodnocení **B**
- pokud absolvent vykonává práci ředitele či vedoucího
 - pak je hodnocen **A**, pokud jde o oborovou shodu a vzdělání s maturitou, vyučený má **C**
 - není-li oborová shoda, dostává absolvent s maturitou **C** (je alespoň částečně připravován pro řízení), vyučený dostává hodnocení **D**
- absolvent s maturitou na SOU ve funkci mistra odborné výchovy má hodnocení **B**
- úředníci ve vztahu k výrobě - pokud jsou pouze vyučeni, jsou hodnoceni obvykle **C**, s výjimkou dílenských plánovačů, kteří jsou hodnoceni **B**
- uplatnění v zaměstnání prodavač ve stáncích se hodnotí stupněm **D** (kromě profesních prodavačů, kteří i zde mají **A**), v zaměstnání prodavač v obchodě se hodnotí podle možnosti využití vzdělání v dané skupině oborů
- uplatnění jako řidiči - hodnotí se **D**, kromě alespoň částečně oborové shody - tj. např. vyučení strojaři **A**, odstupňovaně některé další (zemědělci - hodnotíme **B**), absolventi ze skupin textil-oděv, stavebnictví apod. pokud pracují jako řidiči, jsou hodnoceni **D**. Pokud dělají řidiče absolventi s maturitou, jsou hodnoceni lépe než **D** jen výjimečně (např. řidič speciálních vozidel - **C**).

Vyhodnocení shody přípravy ve skupině oborů a vykonávaných zaměstnání bylo podle jednotné metodiky provedeno obvykle dvěma odbornými pracovníky NÚOV (garanty oborů vzdělání), a to samostatně pro každou uvedenou skupinu oborů vzdělání. To znamená, že posouzení zejména v oblasti neshody či hrubé neshody je individuální z hlediska skupiny oborů a stejná vykonávaná zaměstnání (např. řidič, prodavač apod.) jsou hodnocena podle faktické úrovně shody vzdělání a zaměstnání, tedy z hlediska možnosti využití vzdělání

absolventa. Před vlastním zpracováním byla provedena kontrola dodržení společných principů metodiky hodnocení dalšími dvěma pracovníky a případné nesrovnalosti byly v dohodě s příslušnými garanty upraveny.

Z uvedených definicí shody je zřejmé, že i při použití čtyřstupňové škály, je výrazný rozdíl mezi prvními třemi hodnotami škály (A, B, C), kdy absolvované vzdělání je vhodné pro výkon daného zaměstnání, a hodnocením D - hrubá neshoda, kdy získané vzdělání není využito a naprosto neodpovídá práci, kterou absolvent vykonává.

V celé práci, tedy i zde se pokoušíme o srovnávání s výsledky získanými při šetření shody vzdělání a vykonávaného zaměstnání za rok 1996. Je nutno upozornit, že zejména v této části je porovnávání obtížné, protože se uplatňuje vliv rozdílných skupin oborů použitých v roce 1996 a nyní. Tehdy byly ve skupinách oborů obvykle spojeny dvě současné skupiny oborů. Pokud je při hodnocení shody aplikován přístup, že každé zaměstnání, které odpovídá byť jedinému oboru dané skupiny, je nutno hodnotit jako shodu celé skupiny (tedy všech absolventů skupiny), pak v roce 1996 obvyklé spojení dvou skupin oborů vlastně způsobilo, že hodnocení bylo mírnější (bylo více případů shody než hrubé neshody). Z několika případů, kdy si dřívější a současné skupiny zcela odpovídají, lze ovšem potvrdit, že zhoršení, ke kterému došlo, není způsobeno pouze uvedeným problémem, ale že se shoda vzdělání a vykonávaného zaměstnání v oborové struktuře skutečně zhoršuje.

5.2 Celkové hodnocení shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání

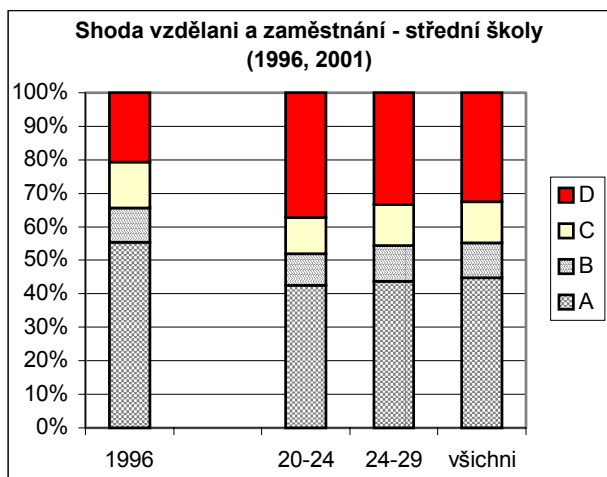
Celková situace hodnocení shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání je uvedena v grafu 11: Celkové hodnocení shody. V grafu jsou znázorněny podíly hodnocení shody celku absolventů středních škol ve věkové kategoriích 20 až 24 let, dále pracovníků ve věku 25 až 29 let a také všech ekonomicky aktivních obyvatel (EAO). Pro porovnání je uvedeno hodnocení z roku 1996, zde byla ovšem hodnocena pouze jedna věková kategorie - a to absolventi do pěti let po absolvování (je tedy možné přibližné srovnání s kategorií 20 až 24 let).

Z grafu je zřejmé, že průměrná hodnota **úplné shody** mírně přesahuje 40 % a je vyšší u starších pracovníků. Výrazněji se s věkem mění hodnota **hrubé neshody**, která u absolventů středních škol dosahuje necelých 40 %, ale s věkem klesá, u starších věkových kategorií zřejmě až na 30 %. Z porovnání s rokem 1996 je zřejmý pokles úplné shody a naopak zvyšování podílu absolventů, jejichž zaměstnání je v hrubé neshodě se získaným vzděláním.

V dalším již budeme posuzovat situaci jednotlivých vzdělanostních kategorií - vyučení, vyučení s maturitou (studijní obory SOU a nástavbové obory pro absolventy 3letých učebních oborů) a SOŠ (studijní obory SOŠ s maturitou).

Z grafu 12: Celkové hodnocení shody podle kategorií vzdělání jsou zřejmé poměrně výrazné rozdíly v hodnocení shody pro jednotlivé kategorie vzdělání. **Vyučení** dosahují téměř 50 % hodnoty úplné shody, a to bez rozdílu ve věkových kategoriích. Na druhé straně však

Graf 11: Celkové hodnocení shody

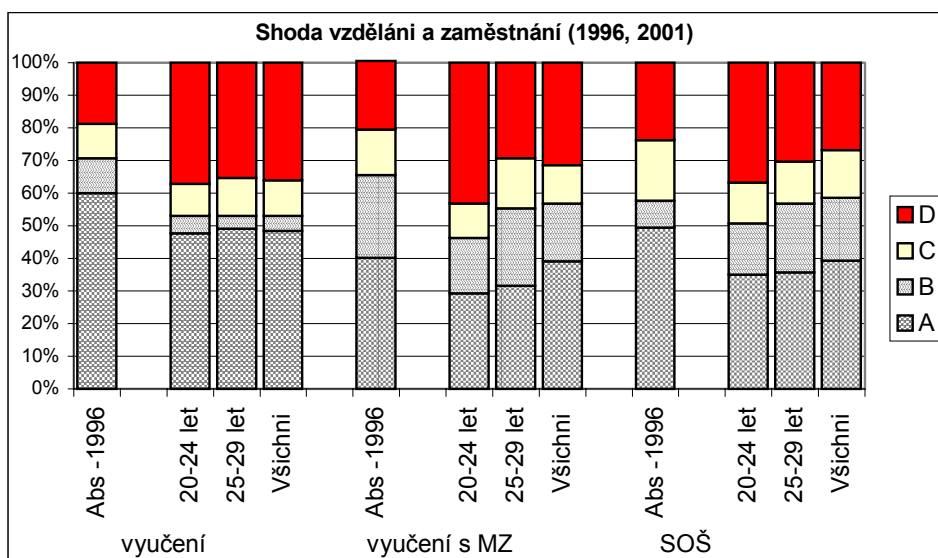

A - úplná shoda, B - částečná shoda, C - dílní neshoda, D - hrubá neshoda

vykazují největší hodnotu hrubé neshody, která se v nejmladší věkové kategorii blíží 40 %, což je velmi závažné. Je nutné si uvědomit, že skutečné hodnoty úplné shody by byly nižší, pokud by bylo možné posuzovat shodu uvnitř skupiny oborů, tj. u jednotlivých oborů. Zatímco obory SOŠ jsou koncipovány se širokým odborným základem a umožňují kvalifikované uplatnění absolventů v zaměstnání s volnější vazbou na konkrétní obor vzdělání (obvykle je požadován „strojař“, „elektrotechnik“, „stavař“ apod. bez odlišení oboru), učební obory SOU připravují pro jedno či několik konkrétních povolání a často jsou při přijímání do zaměstnání rozlišovány ještě užší kvalifikace, než odpovídá oboru vzdělání (je požadován soustružník, autoelektrikář, tiskař pro sítotisk, ačkoli obory vzdělání jsou širší - obráběč, tiskař na polygrafických strojích apod.). Také např. ve skupině strojírenských učebních oborů je výrazný rozdíl mezi přípravou automechanika a obráběče, a proto jejich vzájemné zastoupení by rozhodně neodpovídalo úplně shodě. Lze se tedy oprávněně domnívat, že vysoké podíly úplné shody v oborech s vyučením budou vlivem těchto skutečností podstatně nižší. Vysoké hodnoty úplné neshody sice ukazují na adaptabilitu a flexibilitu absolventů, ale na druhé straně rovněž ukazují na znehodnocení velice nákladného vzdělání v poměrně úzce profilovaných učebních oborech u velkého počtu vyučených.

V hodnotách hrubé neshody se horší situace vyskytuje pouze u **vyučených s MZ**, a to u nejmladší věkové kategorie, zatímco u starších jsou hodnoty hrubé neshody na úrovni absolventů SOŠ. Horší je zde i situace v podílu absolventů hodnocených úplnou shodou, jejich podíl je pouze 30 %, výrazně vyšší je podíl hodnocených v kategorii **B a C**.

Graf 12: Celkové hodnocení shody podle kategorií vzdělání

A - úplná shoda, B - částečná shoda, C - dílčí neshoda, D - hrubá neshoda

Při hodnocení situace této vzdělanostní kategorie je ale nutno vzít v úvahu i možnost vyšších nepřesností, daných malým počtem absolventů.

V kategorii absolventů SOŠ nacházíme sice nižší hodnoty úplné shody než mají vyučení (necelých 40 %), vyšší hodnoty jsou však v kategoriích B a C, takže v celkovém souhrnu jsou hodnoty hrubé neshody u absolventů SOŠ nejnižší. Zejména je zde zřetelné její výrazné snížení u vyšších věkových kategorií. To na jedné straně ukazuje na profesní stabilitu starších pracovníků, ale na druhé straně může jít i o nižší míru flexibility těchto pracovníků, což může způsobovat potíže např. při potřebě jejich rekvalifikace.

Uvedené výsledky poskytují sice přehled o celku absolventů středních škol, ale je potřebné analyzovat situaci v jednotlivých skupinách oborů, protože **vzhledem k průměrným hodnotám celých vzdělanostních kategorií se objevují výrazné rozdíly mezi jednotlivými skupinami oborů**. Proto se budeme dále zabývat podrobnějším hodnocením. Vzhledem ke statistickému zpracování i k předpokládaným nepřesnostem v údajích respondentů, zejména v souvislosti s údaji o vzdělání, **se nemůžeme zabývat**

skupinami s malým podílem pracovníků (to se projeví tím, že v některých věkových kategoriích v grafech nejsou pro určité skupiny oborů uvedeny příslušné sloupce, nejvíce se to projevuje u učebních oborů s maturitou, jejichž podíl je i celkově nízký).

Ve výsledných hodnoceních vztahujících se v jednotlivých věkových kategoriích k celku pracovníků jsou hodnoty skupin s malým podílem zahrnuty, rovněž jsou zahrnuty i ve výsledcích pro skupiny oborů v celku EAO. Vzhledem k jejich malému podílu však celkové hodnoty podstatně neovlivňují.

5.3 Shoda vzdělání a vykonávaného zaměstnání ve skupinách oborů

Míru uplatnění kvalifikace vyjádřenou v podílech a počtech pracovníků hodnocených jednotlivými stupni škály shody zobrazují názorně a instruktivně pro jednotlivé skupiny oborů vzdělání a uvedené věkové kategorie **grafy na následujících listech. Na listu "Hodnocení shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání - 2001 - podíly pracovníků"** jsou zřejmé vzájemné poměry jednotlivých hodnocení pracovníků ve skupinách oborů, na listu **"Hodnocení shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání - 2001 - počty pracovníků"** jsou uvedeny v absolutních číslech počty pracovníků hodnocených jednotlivými stupni škály shody v příslušných skupinách oborů. Zatímco podílové hodnocení vyjádřené v procentech pracovníků v jednotlivých skupinách oborů vzdělání umožňuje porovnání uvnitř kategorií vzdělání i mezi nimi, vyjádření v absolutních počtech poskytuje doplňující představu o zastoupení pracovníků jednotlivých skupin oborů.

V následujících kapitolách jsou uvedeny pro jednotlivé kategorie vzdělání (vyučení, vyučení s maturitou a SOŠ) popisy situace úplné shody, hrubé neshody a dílčí neshody (částečná shoda jako nejméně významná komentována není) z hlediska maximálních a minimálních hodnot. Poté je situace v jednotlivých kategoriích vzdělání komentována z hlediska jednotlivých skupin oborů vzdělání. Grafické znázornění je uvedeno na celostránkových seskupeních grafů pro jednotlivé kategorie vzdělání, což umožňuje snadnější porovnávání.

5.3.1 Pracovníci vyučení v učebních oborech

U vyučených pracovníků:

- **úplná shoda** vzdělání a zaměstnání je u absolventů (20-24 let) v průměru dosahována ve **48 % případů**. Výrazně lepší je situace vyučených v oborech skupin obchod, gastronomie a osobní služby (kolem 55 %), avšak **nejlepší je** ve skupinách **strojírenství** (60 %) a zpracování dřeva (57 %). **Nejnižší hodnota** úplné shody je u absolventů vyučených v oborech **zemědělských** (25 %) a dále i překvapivě v oborech elektrotechnických. Neuspokojivá je i situace absolventů ekonomické skupiny (28 %).

Ve starší věkové kategorii a u všech ekonomicky aktivních obyvatel (EAO) je situace ve značné míře podobná. Vysoké hodnoty úplné shody zůstávají u strojírenských oborů, oborů skupiny zpracování dřeva, i u trojice obchod, gastro, osobní služby. U všech EAO se objevují vysoké hodnoty úplné shody ještě u pracovníků vzdělaných ve stavebních oborech. Vysoký je v této kategorii i podíl pracovníků s potravinářským vzděláním, zejména v mladších věkových kategoriích (20-24 a 25-29 let). Lepší než u absolventů je postavení starších vyučených elektrotechniků, výrazně nízký je podíl úplné shody u chemiků, hutníků a slévačů.

- **hrubá neshoda** se v průměru pohybuje ve všech věkových kategoriích v rozmezí 35 až 37 %. Nejlepšího výsledku (tedy nejnižších hodnot) je dosahováno u vyučených 20-24 let

v oborech skupin strojírenství (23 %), osobní služby (26 %) a zpracování dřeva (26 %), což platí i pro EAO jako celek. Podstatně horší jsou výsledky zejména v některých technických oborech, kde **více než 60 %** vyučených pracuje v zaměstnáních **naprosto nesouvisejících s jejich odbornou přípravou**. Jsou to opět absolventi ve věku 20-24 let ve skupinách oborů kožedělných, elektrotechnických a chemických (všichni přes 60 %), dále i ekonomických (55 %).

Ve starších věkových kategoriích (25-29 + EAO) jsou nízké hodnoty podílu hrubé neshody dosahovány ve skupině strojírenské (25 %), zpracování dřeva, gastronomie a osobní služby (vše kolem 32 %). Nejvyšší hodnoty hrubé neshody jsou nižší než u věkově nejmladších a nepřesahují 60 %. Nejhorší je situace ve skupinách hornictví (58 %), což není překvapivé vzhledem k vývoji na trhu práce, dále pak v chemických oborech (57 %) a v oborech skupiny výroba a zpracování skla a plastů (53 %).

Vyučení vykazující hrubou neshodu pracují nejčastěji jako *číšníci, servírky, montážní dělníci montující elektronická zařízení, obsluha zemědělských a lesních strojů, stavební dělníci, nekvalifikovaní montážní a manipulační dělníci, uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocnicích a jiných zařízeních, policisté, strážníci, ostraha, obchůzkaři apod., řidiči nákladních automobilů, švadleny, tesaři a truhláři, vrátní, hlídači, uvaděči a šatnářky*.

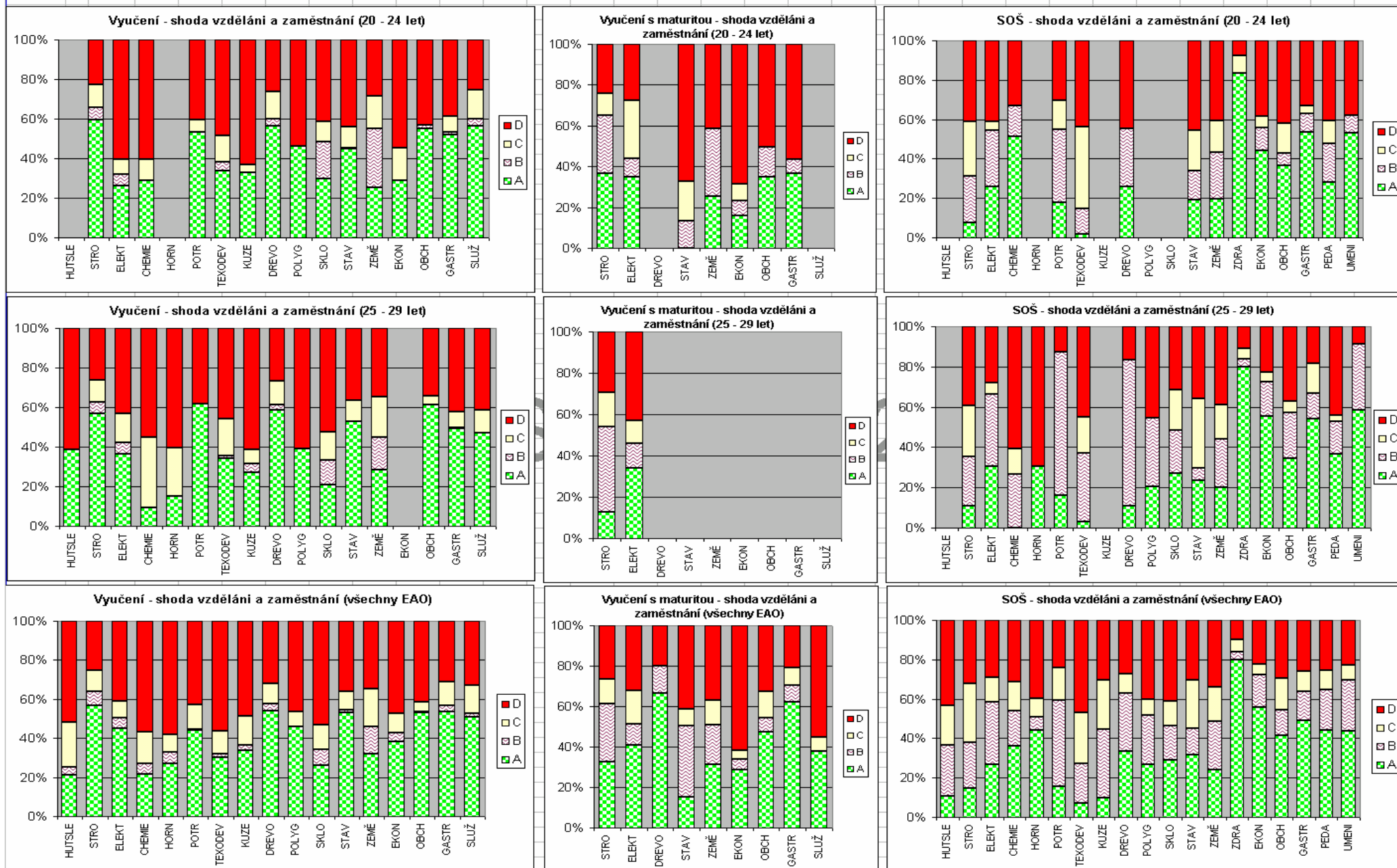
- **dílčí neshoda** vzdělání a zaměstnání, tedy uplatnění v zaměstnáních, pro která příprava pracovníků v daných oborech není příliš vhodná, se nejvýrazněji projevuje u vyučených v zemědělských oborech, kde ve všech věkových kategoriích je více než **16 % vyučených, kteří nacházejí uplatnění v zaměstnání v dílčí neshodě se svou přípravou**. Dále se vysoké hodnoty objevují u vyučených hutníků, chemiků a u pracovníků pro osobní služby (kadeřníci). Pracovníci vykazující dílčí neshodu **nejčastěji pracují** jako *prodavači, řidiči speciálních vozidel, úředníci ve skladech, obsluha zemních strojů, školníci, obsluha automatických linek, montážní dělníci*.

- **celkově k některým skupinám oborů v kategorii vyučení:** Získané hodnoty ve třech věkových kategoriích i připomenutí některých poznatků ze souvisejících studií o nezaměstnanosti absolventů umožňují pokusit se o charakteristiku některých skupin oborů. Velmi obtížné je ovšem využít porovnání s údaji roku 1996, což je způsobeno zcela rozdílným členěním skupin oborů vzdělání, kdy dřívější sdružení více skupin oborů dohromady vlastně výrazně zvyšovalo hodnotu shody.

V současné době je evidentně nejlepších hodnot shody dosahováno u strojírenských oborů; to může být ovlivněno vysokým podílem absolventů automechaniků, kteří mají vysokou hodnotu identifikace s oborem a tedy vysoký zájem jako automechanik skutečně pracovat. Svou roli jistě hraje současný zájem zahraničních investorů i našich firem o vyučené v klasických strojírenských oborech. U elektrotechnických oborů se problémy projevují v nejmladší věkové kategorii, což jistě souvisí s nároky na praxi a na získání další elektrotechnické kvalifikace dle vyhlášky 50; rovněž to může avizovat, že učební úroveň přípravy již není dostatečná pro příslušná zaměstnání. Na základě hodnocení shody je nutno za velmi špatné považovat uplatnění vyučených v chemických oborech; to je zřejmě dlouhodobě např. i ze situace v nezaměstnanosti absolventů. Pouze o něco lepší je situace absolventů připravených pro výrobu skla a zpracování plastů, kde hrubá neshoda neobvykle a vysoko (53 %) narůstá právě u starších pracovníků. Problémy shody v hornických a hutnických oborech jsou dány restrukturalizací naší ekonomiky, v současnosti, tj. v nejmladší věkové kategorii, je minimální počet absolventů, proto se problémy týkají pouze starších věkových kategorií. Hodnoty shody u potravinářů jsou vysoké, mezi 25 - 29 lety dokonce nejvyšší, je zde však poměrně vysoká i hodnota hrubé neshody. Pracovníci vyučení v oděvních a textilních oborech i v oborech kožedělných byli

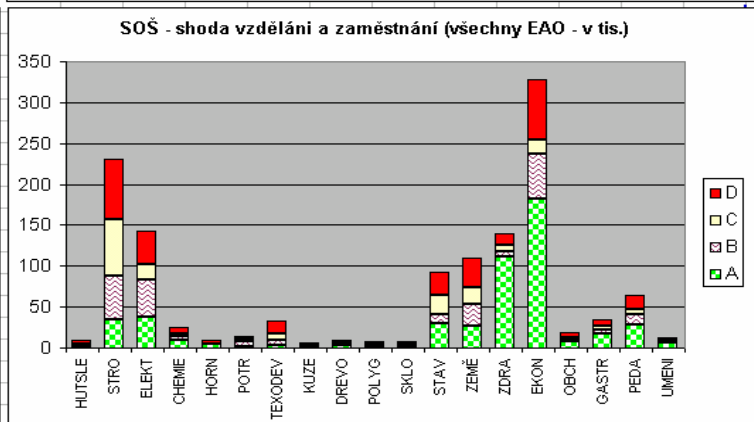
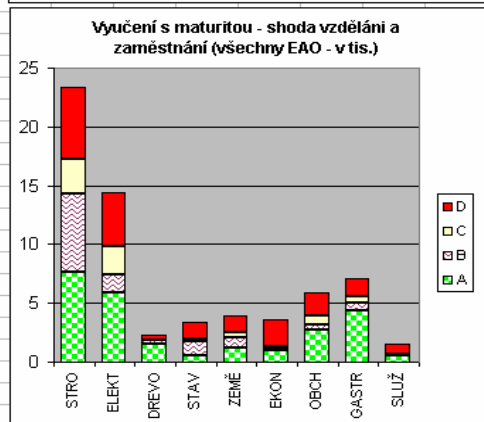
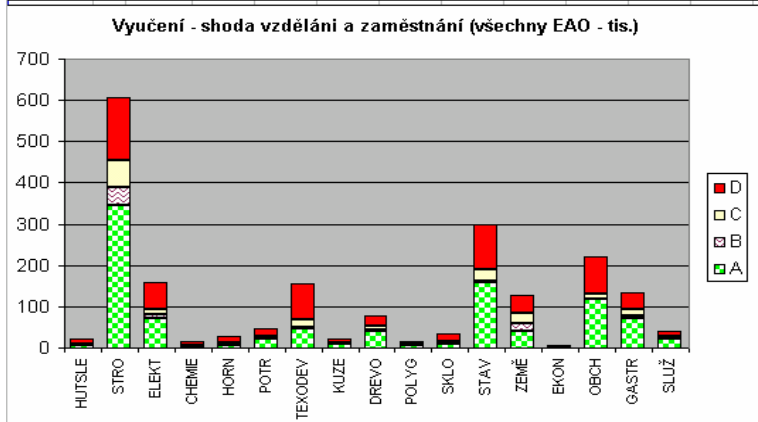
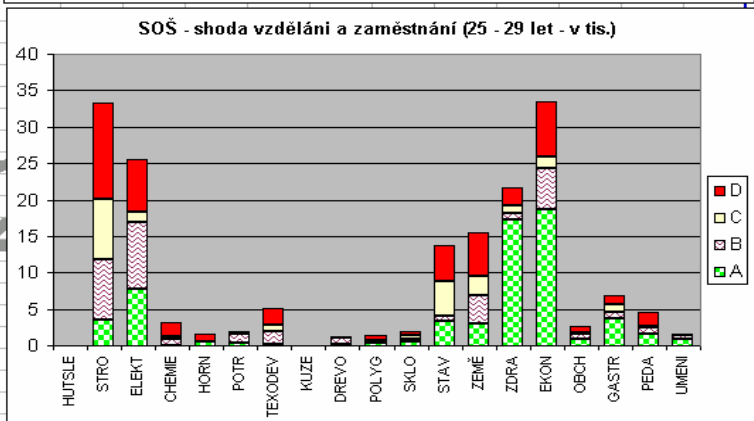
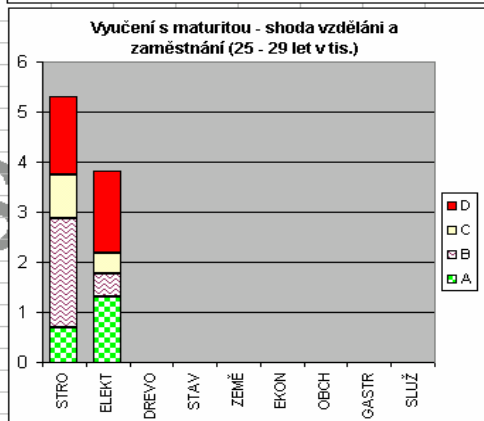
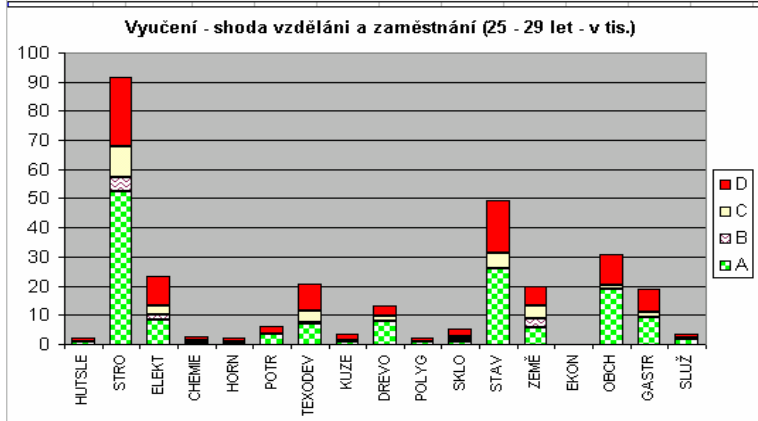
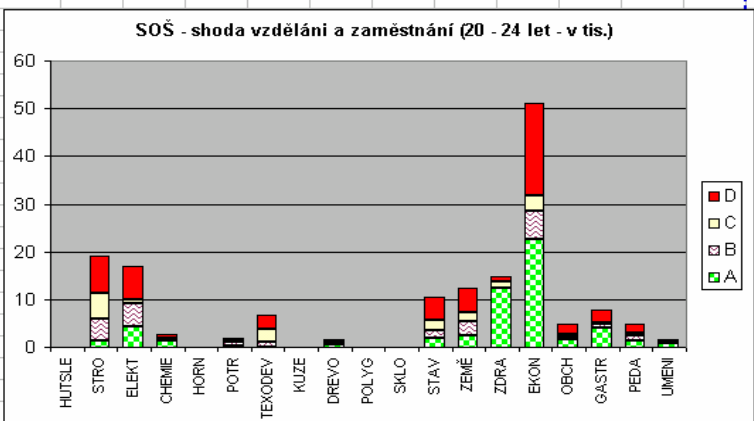
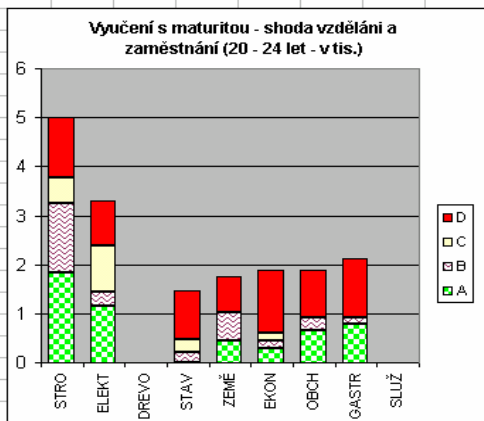
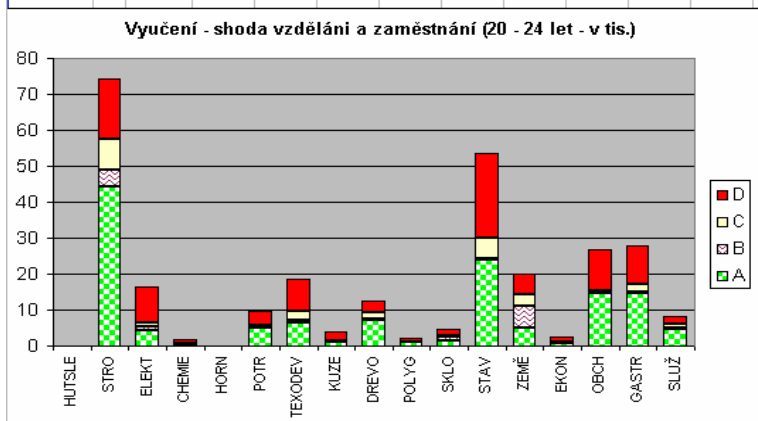
vývojem na trhu práce vlastně donuceni se requalifikovat na jiná zaměstnání, často však také odcházejí vzhledem k velmi špatným finančním a pracovním podmínkám, takže v této

Hodnocení shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání - 2001 - podíly pracovníků

A - úplná shoda, B - částečná shoda, C - dílčí neshoda, D - hrubá neshoda

Hodnocení shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání - 2001 - počty pracovníků

A - úplná shoda, B - částečná shoda, C - dílčí neshoda, D - hrubá neshoda

oblasti vzniká paradoxní situace nabídky volných míst při značné míře nezaměstnanosti a při velmi vysoké hodnotě hrubé neshody zejména u mladé generace (textilní výroba a oděvnictví 49 %, kožedělná a obuvnická výroba 63 % u nejmladších).

Velmi dobrá je situace vyučených v zaměstnáních oboru zpracování dřeva, gastronomie, hotelnictví, turismus a osobní služby. Kadeřnice a kosmetičky jsou rovněž známé nejvyšší identifikací s oborem vzdělání vůbec, a to se zřejmě odráží zde. Ke skupinám oborů s velmi dobrou shodou patří ještě obchod, i když se zde již objevují velmi vysoké hodnoty neshody. Velmi zajímavou skupinou je polygrafie, kde chybí střed (hodnocení B a C). Kromě kategorie všech EAO však podíl pracovníků vyučených v polygrafii v hrubé neshodě přesahuje podíl těch, kteří jsou zaměstnáni v úplné shodě. V souvislosti s nezaměstnaností těchto absolventů lze přepokládat, že učební úroveň již není dostačující pro dobré uplatnění v oboru. Počet vyučených ve stavebních oborech je vysoký (druhý nejvyšší s výrazným odstupem od dalších - viz grafy s absolutními počty), ale v hodnocení shody patří k průměrným. Je však pozoruhodné, že vzhledem k proklamovanému vysokému zájmu o pracovníky vyučené ve stavebních oborech, jich 36 %, u nejmladších dokonce 44 %, pracuje ve zcela jiných zaměstnáních, která vůbec nesouvisejí s jejich přípravou. Jen v nejmladší kategorii (20 - 24 let) to představuje asi 22 tisíc pracovníků.

Uplatnění pracovníků připravených v zemědělských oborech patří rovněž k průměrným, ale rozložení je zcela jiné než ve všech ostatních skupinách oborů. Zejména je to zřejmé v nejmladší věkové kategorii, kde v úplné shodě pracuje nejméně pracovníků všech skupin, ovšem hodnota hrubé neshody patří k velmi nízkým. Téměř u poloviny pracovníků je shoda hodnocena stupni B a C. Zde se nejvíce projevuje vliv začlenění oboru mechanik-opravář zemědělských strojů s vysokými počty absolventů, jejichž uplatnění jako řidič (15 %) je považováno za shodu na úrovni B. V zaměstnáních "skutečně zemědělských" (třída 6) pracuje pouhých 18 % (23 tisíc) pracovníků. Obory ekonomické byly již zmíněny, příprava v těchto oborech na učební úrovni je již anachronismem, více než 50 % pracovníků s tímto vzděláním nachází uplatnění v hrubé neshodě se získaným vzděláním.

Na závěr hodnocení uplatnění vyučených znovu upozorňujeme na skutečnost, že nebylo možné srovnávat shodu skutečně absolvovaných oborů a vykonávaného zaměstnání, protože údaje o vzdělání respondentů ve VŠPS jsou shrnuty do poměrně velkých skupin. To znamená, **že skutečné využití kvalifikace u učebních oborů**, které jsou koncipovány cíleně ve shodě s přípravou pro určité povolání či skupinu velmi podobných povolání, **je horší než udávají prezentované hodnoty.**

5.3.2 Pracovníci připravení v učebních oborech s maturitou

Do této vzdělanostní kategorie patří jak pracovníci připravení ve studijních oborech SOU, tak i v nástavbových oborech pro absolventy tříletých učebních oborů. Ze starších pracovníků sem mohou být začleněni i ti, kdo po vyučení získali maturitu vzděláváním ve studiu mistrů nebo absolvováním celého maturitního studia SOŠ. Analýzy údajů VŠPS ukazují, že identifikace tohoto vzdělání uváděná respondenty je někdy problematická, a že tedy údaje nejsou dostatečně přesné. Malé počty absolventů při výběrovém šetření s poměrně malou velikostí souboru rovněž neumožňují získat spolehlivá data pro celou škálu oborů. V grafech jsou tedy uvedeny pouze ty skupiny oborů, u kterých je ve vzorku VŠPS zachycen dostatečný počet pracovníků. Vzhledem k výše zmiňovaným důvodům neuvádíme v této kategorii ani podrobnou analýzu získaných výsledků.

Tradičně se v této kategorii připravuje nejvíce strojařů a elektrotechniků. Ti se také nejlépe uplatňují a ve všech věkových kategoriích jsou jejich hodnoty shody vyrovnané a poměrně úspěšné, u strojařů je dokonce v nejmladší kategorii hrubá neshoda (spolu s kategorií

vyučených) nejnižší ze všech vzdělanostních kategorií (opomineme-li zcela výjimečné zdravotnické obory SOŠ). Na rozdíl od kategorie vyučených i maturantů SOŠ je zde výrazně lepší situace elektrotechniků, což ukazuje vhodnost této přípravy pro náročná elektrotechnická zaměstnání. Dobré hodnoty shody jsou zřejmé i u pracovníků připravených v oborech zpracování dřeva. Poměrně vysoké hodnoty úplné shody ve skupinách oborů obchodních, gastronomických a osobních služeb jsou provázeny i vysokými hodnoty hrubé neshody. Kromě oborů strojírenských a elektrotechnických je tato kategorie vzdělání charakterizována velkým rozdílem mezi nejmladší věkovou kategorií a celkem EAO - v průměru činí u úplné shody 10 %, u hrubé neshody dokonce 12 %. Mladší generace vyučených s maturitou se tedy podstatně méně uplatňuje v zaměstnáních, která odpovídají jejich přípravě, než starší pracovníci. Znepokojující jsou především hodnoty u stavebních a ekonomických oborů.

5.3.3 Pracovníci připravení v maturitních oborech SOŠ

Příslušné grafy znázorňující poměry počtu pracovníků v jednotlivých skupinách oborů a ve škále hodnocení shody pracovníků připravených v maturitních oborech SOŠ jsou uvedeny rovněž na listech "**Hodnocení shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání - 2001 - podíly pracovníků**" a "**Hodnocení shody ...- počty pracovníků**".

U pracovníků, kteří získali vzdělání v **oborech SOŠ**, je zřejmé, že:

- **úplná shoda** vzdělání a zaměstnání je **v průměru dosahována ve 35 %** případů u mladších věkových kategorií (20-24 let a 25-29 let) a téměř ve 40 % u celku EAO. Tyto hodnoty jsou nižší než u vyučených. To je dáno obecnější a širší profilací oborů SOŠ, které připravují pro širší škálu uplatnění, což se pozitivně projevuje vyššími hodnotami částečné shody a také dílčí neshody, takže hodnoty hrubé neshody jsou v této vzdělanostní kategorii nižší než u vyučených. Navíc se obecnější a širší příprava projeví i lepší úplnou shodou uvnitř skupin oborů, kterou zde, vzhledem k charakteru dat z VŠPS, nemůžeme konkrétně určit. Nejlepší hodnoty dosahované shody vzdělání a vykonávaného zaměstnání jsou u pracovníků všech věkových kategorií vzdělaných ve zdravotnických oborech. Nejvyšší hodnota úplné shody je u nejmladších pracovníků (83 %), v dalších kategoriích mírně klesá na 80 %. Dále se poměrně vysoké hodnoty úplné shody (nad 50 %) vyskytují u skupin oborů gastronomie, hotelnictví, turismus a umění. V celku EAO však klesají mírně pod 50 %. Nejvyšší úplnou shodu má vedle zdravotnictví u všech EAO skupina ekonomických oborů (55 %). V ostatních oborech se hodnoty úplné shody pohybují v rozmezí 18 % až 36 %. Zejména znepokojující je **nízká hodnota úplné shody ve skupině strojírenských oborů v nejmladší kategorii**, kde dosahuje **pouhých 8 %**. Z podrobnějšího náhledu vyplývá, že v nejlépe odpovídajícím pracovním zařazení pro absolventa strojírenských oborů SOŠ (strojírenský technik) jich pracuje pouze 7,5% (1,5 tisíce z 19,8 tisíce absolventů v nejmladší věkové kategorii). Polovina absolventů strojírenských oborů SOŠ pracuje v dělnických a nekvalifikovaných zaměstnáních, z toho opět polovina nesouvisí se strojírenstvím. Velmi nízká je úplná shoda i u starších pracovníků. Výrazně nejhorší hodnoty jsou však u oborů textilních a oděvnických (2 %, 3 %, 7 %) a kožedělné a obuvnické výroby (10 % u všech EAO).
- **hrubá neshoda** je vykazována **v průměru v nejmladší kategorii u 37 %** pracovníků, u starších výrazně klesá na 20 % a u všech EAO je pouze 27 %, což je výrazně méně než u učebních oborů. Nejnižší je u vzdělaných v oborech zdravotnických a s výrazným odstupem pak u pracovníků se vzděláním potravinářským - ve všech věkových kategoriích. Výjimku u uměleckých oborů v kategorii 25 - 29 let, kde je nižší hodnota než u zdravotnických oborů, lze považovat spíše za nepřesnost vyplývající z malého počtu pracovníků s tímto vzděláním. Dále jsou poměrně nízké hodnoty hrubé neshody u všech EAO v ekonomických (22,3 %), uměleckých (22,9 %), pedagogických (25,5 %) a

gastronomických (25,7 %) oborech. V nejmladší věkové kategorii hrubá neshoda často přesahuje 40 % a je v tom případě vyšší než hodnota úplné shody. Jde o všechny technické obory s výjimkou potravinářských a překvapivě i chemických oborů, dále o zemědělské, pedagogické i obchodní obory. U všech EAO se hodnoty nad 40 % vyskytují pouze u textilních, hutnických a sklářských oborů.

Pracovníci s maturitním vzděláním na SOŠ vykazující hrubou neshodu nejčastěji pracují jako *číšníci, servírky, mechanici, opraváři a seřizovači, policejní inspektoři, komisaři, policisté, strážníci, ostraha, obchůzkáři apod., pomocní a nekvalifikovaní montážní a manipulační dělníci, pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocnicích a jiných zařízeních, řidiči, sekretářky, vrátní, hlídači, uvaděči a šatnářky* či jako *vyšetřovatelé*.

- **dílčí neshoda** mezi vzděláním a zaměstnáním nabývá vysokých hodnot u pracovníků připravených v textilních oborech, dále ve strojírenských a stavebních. Naproti tomu je v nejmladší věkové kategorii nulová hodnota u skupin oborů chemických, dřevařských a uměleckých. Absolventi textilních, strojírenských a stavebních oborů nacházejí nejčastěji uplatnění (hodnocené jako **dílčí neshoda**) jako *umělci designéři a návrháři, chemičtí technici, pracovníci v oblasti účetnictví, fakturace, rozpočetnictví, kalkulace, nižší účetní, prodavači v obchodech, předváděči zboží, švadleny a vyšíváči, obsluha tkacích a pletacích strojů, obsluha šicích a vyšívacích strojů, nižší účetní, prodavači v obchodech, zedníci, kameníci, omítkáři, tesaři a truhláři, vedoucí, ředitelé v dopravě, skladování, telekomunikacích a na poštovních úřadech, vedoucí organizací ve školství, kultuře, sportu, zdravotnictví apod., celní pracovníci, řidiči osobních a malých dodávkových automobilů, taxikáři a školníci*.

- **celkově k některým skupinám oborů v kategorii SOŠ**: V současné době, podobně jako v roce 1996, výrazně převyšuje všechny dosažené výsledky ve všech vzdělanostních i věkových kategoriích hodnota úplné shody u skupiny zdravotnických oborů věkové kategorie absolventů - tj. 20 až 24 let. Téměř 85 % absolventů pracuje v úplné shodě vzdělání a zaměstnání, přitom hrubá neshoda je pouze u 7,5 % absolventů. Tyto výsledky zcela korespondují se situací v nezaměstnanosti absolventů těchto oborů a přestože jde o příznivé hodnocení, ukazuje na skutečnost, že je těchto absolventů či spíše absolventek připravován nedostačující počet. O tom ostatně svědčí i situace v nemocnicích, kde pracují zahraniční pracovnice. Administrativní regulace počtu přijímaných a počtu škol tak vytváří nepříznivou situaci pro mnoho dívek, které nenaleznou uplatnění v oboru, o který by měly zájem a kde by pro ně byly i pracovní příležitosti.

Velmi nepříznivých hodnot z hlediska shody vzdělání a zaměstnání je dosahováno v oborech, které jsou u vyučených nejlepší - ve strojírenských. Situace je o to znepokojivější, že jde o skupinu s velmi vysokými počty absolventů (druhá nejvyšší) a o její absolventy je podle tvrzení zástupců sféry práce značný zájem. Hodnota neshody kolem 60 % ve všech kategoriích - tedy i EAO - signalizuje, že obrovský počet strojařů maturantů (kolem 10 tisíc v každé pětileté věkové kategorii) vykonává zaměstnání, která jsou v hrubé neshodě s dokončeným vzděláním. Na jedné straně to ukazuje obrovskou adaptabilitu těchto absolventů, na druhé straně, pokud je o ně skutečně na trhu práce zájem, jsou nabízené pracovní, zejména pak platové podmínky tak špatné, že tito pracovníci si hledají zcela odlišné uplatnění. Potom ovšem nemohou zaměstnavatelé požadovat zvyšování počtu žáků připravovaných ve strojírenských maturitních oborech.

Velmi málo absolventů se připravuje v oborech hutnických a slévárenských. Výsledky shody jsou tedy uváděny pouze za všechny EAO a odrážejí zřejmě problémy zaměstnanosti takto připravených pracovníků (vysoká hrubá neshoda). Situace pracovníků s elektrotechnickým vzděláním je z hlediska hrubé neshody výrazně lepší než u vyučených. Je to dáno výrazným uplatněním těchto pracovníků v zaměstnáních, pro která

sice nejsou přímo připravováni, ale kde dobře využijí získané kompetence. Překvapivě vysoké rozdíly v hodnotách absolventů a věkové kategorie 25 - 29 let u chemických oborů lze při poměrně malých počtech absolventů přisoudit spíše nepřesnostem vyplývajícím z metodiky výběrového šetření. Není znám žádný důvod vzniku výrazné potřeby těchto absolventů, který by vedl k tak obrovskému rozdílu v jejich uplatnění při časovém rozdílu pěti let. Je pravděpodobné, že nejlépe vystihuje jejich situaci hodnocení v celku EAO, které je mírně podprůměrné. Hodnota hrubé neshody absolventů hornických oborů v rozmezí 25 - 29 je maximální - to ukazuje, že tito absolventi byli vývojem na trhu práce vlastně donuceni si najít jiná zaměstnání, naproti tomu situace starších pracovníků je zřejmě výrazně lepší i v porovnání s vyučenými.

Velmi nízké hodnoty hrubé neshody vykazují pracovníci s maturitou v potravinářských oborech. Na rozdíl od vyučených jsou však v této skupině u maturantů nízké hodnoty úplné shody, což ukazuje, že absolventi potravinářských oborů se jen málo uplatňují přímo jako potravinářští technici. Naopak velké problémy s uplatněním ve shodě se svým vzděláním mají pracovníci s maturitním vzděláním v oborech skupiny textil a oděvnictví. Více než 44 % nejmladších a ještě větší počet starších pracovníků (EAO - 47 %) pracuje ve zcela jiných zaměstnáních, než pro jaká jsou připraveni. Zde se zřejmě projevují problémy zaměstnanosti pracovníků pro textilní výrobu, kteří byli dříve připravováni ve vysokých počtech. Podobná situace je i mezi pracovníky připravenými pro kožedělnou a obuvnickou výrobu. U oborů skupiny zpracování dřeva (a výroba hudebních nástrojů - s nesrovnatelně nižšími počty žáků) se zřejmě projevuje nasycení trhu práce absolventy. V kategorii 20 - 24 let je zde jedna z nejvyšších hodnot hrubé neshody; téměř trojnásobná proti kategorii 25 - 29 let a téměř dvojnásobná proti všem EAO. Jen malé rozdíly nacházíme v hodnotách shody pro skupiny oborů polygrafických a oborů zaměřených na výrobu skla a plastů. Vzhledem k malým počtům pracovníků je vhodnější vycházet při posuzování pouze z hodnot pro všechny EAO, kde je však zřejmé vysoké začlenění pracovníků v zaměstnáních nesouvisejících s obory vzdělání. Poslední technicky orientovanou skupinou jsou obory stavební, kde absolventi v nejmladší věkové kategorii nacházejí jen velmi nízké uplatnění v povoláních, pro která byli připravováni, s rostoucím věkem pracovníků se situace zlepšuje, ovšem i tak zůstává složitou.

Situace pracovníků se zemědělským maturitním vzděláním je horší než u vyučených; protože ji nezlepšuje uplatnění opravářů jako řidičů, hodnotíme ji jako podprůměrnou.

Velký zájem vždy vyvolává uplatnění pracovníků s ekonomickým vzděláním, což souvisí i s tím, že v odpovídajících oborech je připravován nejvyšší počet absolventů, přitom jejich podíl po roce 1990 výrazně narostl. Je ovšem zřejmé, že výrazně narostly i možnosti uplatnění tohoto vzdělání na trhu práce. V celku EAO je po zdravotních oborech nejvyšší shoda vzdělání a zaměstnání právě u pracovníků s ekonomickým vzděláním. Poněkud horší je již situace absolventů v mladších věkových kategoriích, i když v porovnání s ostatními skupinami oborů s vyššími počty žáků mají lepší shodu kromě zdravotnických oborů pouze obory skupiny Gastronomie, hotelnictví, turismus.

Poměrně malé počty pracovníků se vzděláním ve skupině Obchod nachází obtížněji uplatnění v mladších věkových kategoriích, ale i tam je jejich podíl pracujících ve shodě s dosaženým vzděláním poměrně vysoký. Z hlediska shody vzdělání a zaměstnání zauímají mezi všemi EAO třetí nejlepší postavení pracovníci vzdělání v oborech skupiny Gastronomie, hotelnictví, turismus, kde v nejmladší věkové kategorii jsou dokonce na místě druhém. Přes klesající podíl pracovníků klesá u mladších věkových kategorií shoda vzdělání a zaměstnání u vzdělaných ve skupině Pedagogika, učitelství a sociální péče. To souvisí s nižší potřebou pedagogů pro předškolní vzdělání i s dosud nedostatečně rozvinutou oblastí sociálních služeb. U pracovníků vzdělaných ve skupinách uměleckých oborů by měla být vysoká shoda

samozřejmostí danou zájmem o uměleckou práci; i když se tento předpoklad zcela nenaplnuje, jsou hodnoty shody i zde poměrně vysoké.

Kategorie pracovníků s maturitním vzděláním na SOŠ umožňuje alespoň dílčí porovnání s výsledky získanými za rok 1996, protože ve VŠPS sice bylo jiné členění oborů vzdělání, ale v této kategorii bylo několik skupin oborů stejných. Jsou to obory nejpodstatnější, tj. strojírenské, stavební, zemědělské a zdravotnické. Porovnání ukazuje, že se shoda vzdělání a zaměstnání u pracovníků s maturitním vzděláním na SOŠ značně zhoršila, s výjimkou oborů skupiny zdravotnictví, kde naopak došlo ke zlepšení - úplné shody o 2%, hrubá neshoda pak poklesla o z 15 % na 7,5 %. K největšímu zhoršení došlo u absolventů zemědělských oborů - pokles úplné shody o 8 p.b., nárůst hrubé neshody o 13 p.b., u zbývajících dvou skupin došlo hlavně k nárůstu hrubé neshody (strojírenství - 5 p.b., stavebnictví - 10 p.b.). Uvedené výsledky srovnání umožňují tvrdit, že vývoj v posledních pěti letech směřoval ke zhoršování shody mezi získaným vzděláním a vykonávaným zaměstnáním u absolventů nejmladší věkové kategorie, tj. asi do pěti let po absolvování.

V příloze 1 jsou uvedena nejfrekventovanější zaměstnání, která vykonávají EAO, pro více zastoupené skupiny oborů vzdělání. Jsou uvedeny údaje pro vyučené a pro pracovníky vzdělané v oborech SOŠ, názvy zaměstnání, počet pracovníků, jejich procentový podíl a postupný náčet podílu zastoupení.

6. Shoda zaměstnání a vzdělání

V souvislosti se zkoumáním shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání se nabízí i zjišťování opačného vztahu, tj. zjistit, jaké vzdělání mají pracovníci v jednotlivých zaměstnáních.

Podrobné členění zaměstnání do více než 500 položek ve čtvrtém stupni třídění KZAM je na jedné straně výhodou pro svou velkou rozlišovací schopnost, na druhé straně to způsobuje velké rozptýlení údajů i nepřehlednost získaných výsledků. Vzhledem k tomu, že jde o pouhé doplnění hlavního tématu této práce, rozhodli jsme se pro některá zjednodušení a spíše ilustrativní přístup než o systematické prozkoumání této tematiky. Také prezentované údaje se týkají všech EAO, nejen absolventů.

Prvním zjednodušujícím východiskem, které souvisí s používáním výběrového souboru, je omezení výběru zaměstnání na ta, ve kterých se uplatňuje minimálně 2000 pracovníků. Tím došlo ke značnému zúžení výběru zaměstnání - na celkem asi 130. Cílem řešení je určitým způsobem roztřídit zaměstnání na ta, která jsou

1. vykonávána pouze nebo v převažující míře pracovníky připravenými pro příslušnou práci (činnost),
2. vykonávána pracovníky připravenými pro příslušnou činnost, ale i velkým podílem pracovníků, kteří se na tuto práci (činnost) nepřipravovali,
3. vykonávána převážně pracovníky, kteří se pro příslušnou práci (činnost) nepřipravovali.

K roztřídění zkoumaných zaměstnání jsme se pokusili využít funkci KURT, která určuje hodnotu špičatosti množiny dat (souhrnu údajů o počtech pracovníků jednotlivých skupin oborů vzdělání), ukázalo se však, že vhodnějším prostředkem je setřídění podle pořadí maxima podílů pracovníků vzdělaných v určité skupině oborů v daném zaměstnání. Tuto hodnotu ještě doplňuje údaj o počtech skupin oborů, ze kterých se v daném zaměstnání uplatňují pracovníci.

V tabulce jsou vlevo uvedena jednotlivá zaměstnání, ve kterých složení pracovníků odpovídá skupině 1 - zaměstnání, vykonávána pouze nebo v převažující míře pracovníky pro příslušnou práci (činnost) připravenými (označení F1 - s předpokladem maturitního vzdělání, F2 - s předpokladem vyučení) a vpravo skupině 3 - zaměstnání vykonávána převážně pracovníky, kteří se pro příslušnou práci (činnost) nepřipravovali.

F1	KZAM	P	O	S	G	KZAM	P	O	skupina
3233	sestry pro péči o dítě	100%	1	§	9141	domovníci, správci domů	53%	11	strojírenství
2332	učitelé předškolní výchovy	97%	3	§	3452	vyšetřovatelé	48%	6	strojírenství
3231	ošetřovatelé, všeobecné zdravotní sestry	95%	12	§	7242	mech.a opraváři elek.části automobilů, letadel	47%	10	strojírenství
3320	pedagogové pro předškolní výchovu	90%	3	§	4222	recepční	44%	11	ekonomika
3113	elektrotechnici	83%	7		5161	hasiči, požárníci	43%	7	strojírenství
3115	strojírenští technici	82%	12		8332	obsluha zemních a příbuzných strojů	42%	9	strojírenství
3212	technici v agron., lesnictví a zemědělství	79%	7		3451	policijní inspektoři, komisaři	42%	6	strojírenství
3114	elektronici v radiok. a telekomunikacích	79%	7		8122	taviči, slévači	39%	8	strojírenství
3311	vychovatelé v družinách, klubech, dom.děti	76%	7		3412	pojišťovací agenti	39%	9	strojírenství
3112	stavební technici	74%	13		9143	školníci vč. školníků údržbářů	39%	14	strojírenství
2441	ekonomové - vědeckí pr., specialisté, experti	74%	9		9313	pomocní a nekvalifikovaní dělníci na stavbách	38%	9	strojírenství
F2					4133	úředníci v dopravě a v přepravě (dispečeri)	38%	11	strojírenství
5141	kadeřníci a holiči	98%	4		8163	obsluha při úpravě, čištění a rozvodu vody	38%	11	strojírenství
7137	stavební a provozní elektrikáři	91%	7		9339	pom.a nekv.prac.v dopravě, ve skl.,na poštách	35%	15	strojírenství
7231	mechanici a opraváři motorových vozidel	91%	6		3421	obchodní agenti	35%	14	strojírenství
7122	zedníci, kameníci, omítkaři	87%	11		3416	nákupčí	33%	12	strojírenství
8211	obsluha aut.a poloaut.obráběcích strojů	86%	9		6142	dělníci pro těžbu dřeva	33%	10	strojírenství
7222	nástrojaři, kovodělníci, zámečníci	85%	16		5162	policisté, strážníci, ostraža, obchůzkaři apod.	32%	19	strojírenství
7141	malíři a tapetaři	84%	8		5212	předváděči zboží	32%	8	strojírenství
7247	montéři a opraváři slabopr.elektř. vedení	83%	5		3415	obchodní cestující, obchodní zástupci	29%	15	strojírenství
7223	seřizovači a obsluha obráb.strojů (bez 8211)	81%	9		8141	obsluha pily a zařízení na zpracování dřeva	28%	10	strojírenství
7132	stavební podlaháři, parketaři a obkladači	80%	5		3122	operátoři a obsluha výpočetní techniky	26%	14	strojírenství
7433	dámští a pánské krejčí a kloboučníci	80%	6		3422	odbytoví a přepravní agenti	25%	11	strojírenství
7432	přadláci, ruční tkalci, pletaři	76%	6		8283	montážní dělníci montující elektronická zařízení	25%	14	strojírenství
7436	švadleny, vyšivači (vč.šití techn.konfekce)	75%	15		9152	vrátní, hlídači, uvaděči a šatnářky	25%	16	strojírenství
5122	kuchaři	74%	12		8274	obsluha strojů na zpr.mouky, výr.pečiva,čokolá	24%	9	obchod
7212	svářeči, řezači plamenem a páječi	73%	12		9132	pomoc.a uklízeči v kanc.,hotelích,nemocn.apo	22%	18	textil
7224	brusiči, leštiči a ostříči nástrojů	71%	10		5132	pečov.a pom.ošetř.v zařiz.soc.péče, v nemocr	17%	16	obchod
7241	elektrom.a opraváři elektr.zařiz.,přistr.,motor	70%	11		4142	poštovní doručovatelé, úředníci v třídímách	16%	14	obchod

Ve skupině 1 (F) jsou uvedena zaměstnání, kde podíl pracovníků (P) pro činnost připravených přesahuje 70 %. Ve vedlejším sloupci (O) je uvedeno, kolika skupinám oborů vzdělání přísluší vzdělání pracovníků v daném zaměstnání. Na prvních místech se v tabulce vyskytují zaměstnání, která přímo danou kvalifikaci vyžadují (zdravotní sestry, učitelé - označení §). Je zajímavé, že i v zaměstnání "ošetřovatelé, zdravotní sestry" s 95 % kvalifikovaností pracovníků je zbytek 5 % složek z pracovníků 12 skupin oborů, tedy jde o velmi vysoký rozptyl. Na druhé straně je zajímavá vysoká koncentrace kvalifikovaných pracovníků v učebních oborech - kde na prvním místě jsou kadeřníci a holiči¹⁵.

Z uvedeného přehledu zaměstnání vyplývá, že existuje vysoká kvalifikovanost (která je zřejmě potřebná) v zaměstnáních, pro která jsou pracovníci připravováni:

v obou vzdělanostních kategoriích (vyučení i SOŠ)

ve skupinách oborů **strojírenských, elektrotechnických a stavebních**,
v maturitních oborech ještě

¹⁵ Kadeřnice vykazují zajímavá umístění i v různých jiných výzkumech - je to zejména jejich vysoká identifikace se svým povoláním již před dokončením vzdělávání a jedna z nejnižších měr hrubé neshody zřejmá z předchozí kapitoly.

ve skupinách oborů **zdravotnických, pedagogických a z části i ekonomických a zemědělských,**
v učebních oborech ještě
ve skupinách oborů **oděvnických a textilních, gastronomických a osobní služby.**

K poměrně velkým počtům skupin oborů vzdělání, ve kterých jsou vzděláni pracovníci vykonávající určité zaměstnání, je potřebné podotknout, že obvykle kromě hlavní skupiny (s maximem podílu pracovníků v ní vzdělaných) jsou další dvě až tři skupiny oborů s podílem vyšším než 2 % a zbytek je vysoce rozptýlen. (Např. pro strojírenské techniky jsou z 12 skupin oborů vzdělání kromě strojařů s 82 % ještě dvě skupiny přesahující 2 % - elektrotechnici s 9 %, ekonomové s 2 %, ostatní jsou pod zanedbatelnými 2 %.)

V pravé části tabulky (G) jsou uvedena zaměstnání opačného charakteru, tj. vykonávána převážně pracovníky, kteří se pro příslušnou práci (činnost) nepřipravovali. Ve značné míře jsou to zaměstnání, pro které školská sféra nepřipravuje, vyskytuje se tam ale i několik případů, kde příprava existuje (taviči, slévači nebo dělníci pro těžbu dřeva), ale podíl pracovníků, připravených školou pro toto zaměstnání, je nižší než jsou hodnoty uvedené ve sloupci P. Ve sloupci "skupina" je uvedeno, které skupině oborů uvedené maximum přísluší - je možno konstatovat, že se v naprosté většině případů jedná o pracovníky připravené v oborech skupiny strojírenství. Tento výsledek je ovšem zcela ve shodě s hodnotami shody uvedenými pro strojaře (zejména kategorie vzdělání SOŠ) v předchozí kapitole.

Podrobnější údaje o složení pracovníků vykonávající určitá zaměstnání z hlediska vzdělání jsou uvedeny v příloze 2. V této tabulce jsou uvedena vybraná zaměstnání, počet EAO, kteří toto zaměstnání vykonávají (v tisících součtově pro všechny kategorie vzdělání), maximum podílu nejfrekventovanější skupiny oborů vzdělání v daném zaměstnání (pro setřídění), počet skupin oborů vzdělání, kterým přísluší vzdělání pracovníků v daném zaměstnání a procentový podíl pracovníků jednotlivých skupin oborů vzdělání v daném zaměstnání.

Jak mezi všemi ekonomiky aktivními obyvateli, tak i mezi absolventy ve věku 20- 24 let jsou nejvyšší počty pracovníků vzdělaných ve skupinách oborů Strojírnoství (EAO - 860 tisíc; absolventi 98 tisíc), Stavebnictví (395; 65 tisíc) Ekonomika (340; 56 tisíc), Elektrotechnika (320; 37 tisíc) a Gastronomie, hotelnictví a turismus (180; 38 tisíc). Pokusíme se zhodnotit situaci v nejfrekventovanějších skupině Strojírnoství a upozornit na některé další problémy.

Je zřejmé, že více než dvojnásobné počty pracovníků připravených ve středoškolské úrovni ve skupině oborů Strojírnoství oproti druhé skupině Stavebnictví vede k tomu, že tato příprava představuje vlastně jakousi univerzální přípravu pro trh práce, což je podpořeno i velkou šíří oboru Strojírnoství na SOŠ. Je tedy logickým důsledkem a nikoli chybou přípravy ve strojírenských oborech, že na jedné straně této přípravě odpovídající zaměstnání jsou zařazena mezi ta, která požadují vysokou kvalifikovanost absolventů, na druhé straně existuje velká skupina zaměstnání, pro která nejsou absolventi strojírenských oborů připravováni, ale přesto tam tvoří převažující část pracovníků (viz výše a tabulky v příloze).

I když je zřejmé, že část tohoto rozptýlení (které se vyskytuje velice výrazně právě u pracovníků se vzděláním ve strojírenských oborech) vyplývá ze zájmu pracovníků dělat jiné zaměstnání, než na jaké jsou připraveni, u mnohých zaměstnání jde o situace, kdy není zajištěna odpovídající příprava nebo jsou počty absolventů v ní nedostačující. Zejména výrazně se tu objevují zaměstnání spojená s činností policejních a bezpečnostních složek (vyšetřovatelé, policejní inspektoři, komisaři, policisté, strážníci, ostraha), kde nachází zaměstnání asi 45 tisíc středoškoláků pro které není zajištěna odpovídající příprava. Také skutečnost, že operátory a obsluhu výpočetní techniky vykonávají ve větší míře než absolventi elektrotechnických strojařů, ukazuje na nízký počet připravovaných v těchto oborech (ze 14

tisíc pracovníků jich jen necelá čtvrtina má elektrotechnickou přípravu). K řešení se nabízí i příprava domovníků, správců domů, školníků, domovních údržbářů, kterých je mezi EAO asi 45 tisíc. Rovněž je zřejmé, že ve zdravotnictví není připravován dostatek pracovníků pro pečovatelské a pomocné ošetrovatelské práce v zařízeních sociální péče i v nemocnicích, do těchto zaměstnání jsou přijímáni pracovníci vzdělaní v dalších 15 různých skupinách oborů, nejvíce pak ve skupině Obchod.

7. Závěr

Provedená analýza výsledků výběrového šetření pracovních sil umožnila získat základní **přehled o uplatňování pracovníků středoškolského odborného vzdělávání ve sféře práce** a o vztahu mezi vzděláním, které získali, a vykonávaným zaměstnáním.

Při porovnání vývoje vzdělanostní struktury absolventů (graf 2) a vývoje jejich začlenění v jednotlivých hlavních seskupeních zaměstnání (graf 5) je zřejmé, že od roku 1996 do roku 2000 vzrostl výrazně počet absolventů v **kategorii SOŠ**, nezměněn zůstal podíl vyučených s maturitou, výrazně poklesl podíl vyučených. I za této situace vzrostlo zastoupení absolventů SOŠ v seskupeních zaměstnání *Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci a Provozní pracovníci ve službách a obchodě*, naopak poklesl jejich podíl v seskupení *Kvalifikovaní dělníci a výrobci*. Naopak poklesl podíl **vyučených** v hlavních seskupeních *Provozní pracovníci ve službách a obchodě* a *Kvalifikovaní dělníci a výrobci* a vzrostl v seskupení *Střední a vyšší odborní pracovníci, úředníci*. Na základě uvedených vývojových změn lze tedy jednoznačně odvodit, že nelze usuzovat na nedostatek pracovních příležitostí pro absolventy SOŠ.

Z hlediska **dosažené úrovně vzdělání** lze strukturu uplatnění pracovníků považovat za odpovídající, bez zásadních problémů či disproporcí. Poměrně značný podíl pracovníků oborů SOŠ, kteří nacházejí zaměstnání ve sféře výkonu dělnické práce, tedy jako řemeslníci, kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři a obsluha strojů a zařízení, hodnotíme spíše kladně. Ukazuje to na skutečnost, že žáci, kteří získají maturitu na SOŠ, mohou a jsou ochotni takováto zaměstnání vykonávat. Ať je důvodem uplatnění pracovníků SOŠ v těchto zaměstnáních složitost a náročnost příslušné práce, nebo jsou diskutovány důvody jiné (např. nedostatek pracovních míst pro tyto pracovníky¹⁶), je pro budoucnost výhodnější připravovat pracovníky s vyšší vzdělanostní úrovní, než zájem o vyšší úroveň vzdělání administrativně omezovat.

Hodnotíme-li využívání dosažené úrovně vzdělání z hlediska **jednotlivých skupin oborů vzdělání**, jsou zřejmé značné rozdíly mezi jednotlivými skupinami, zejména v oblasti pracovníků oborů SOŠ. V kategorii vyučených jsou problémy v uplatnění absolventů skupiny oborů textil a oděvnictví, kteří se rozptylují do službových a nekvalifikovaných zaměstnání, problémovou se zdá i existence učební přípravy ve skupině ekonomických oborů. Situace v kategorii vyučených s maturitou ukazuje, zejména v technických oborech na plnění koncepčního záměru této kategorie - připravovat absolventy pro vysoce náročná dělnická povolání. V kategorii oborů SOŠ je značný podíl pracovníků vzdělaných v technických

¹⁶ Z jiných zjišťování vztahujících se k nezaměstnanosti absolventů je však zřejmé, že vyšší míra nezaměstnanosti je obvykle mezi absolventy učebních oborů.

oborech, kteří se uplatňují v zaměstnáních ve službách nebo dokonce pracují jako pomocní a nekvalifikovaní pracovníci.

Za **nejvýznamnější výsledky analýzy** je nutno považovat **posouzení shody mezi vzděláním a vykonávaným zaměstnáním**. Vzhledem k použitým prostředkům (výsledky výběrového šetření pracovních sil) nebylo možné srovnávat přímo absolvovaný obor vzdělání se zaměstnáním pracovníka, ale pouze posuzovat shodu mezi skupinami oborů a vykonávaným zaměstnáním. Z tohoto hlediska jsou **získané výsledky vlastně příznivější než odpovídá skutečnosti**, zejména u učebních oborů, kde existuje poměrně jednoznačná vazba mezi učebním oborem a povoláním, pro které je žák připravován.

V celkovém pohledu z hlediska shody získaného vzdělání a vykonávaného zaměstnání jsou nejproblematictější vyučení pracovníci. Ti sice vykazují nejvyšší míru úplné shody, na druhé straně ale i nejvyšší míru hrubé neshody. Je ovšem potřebné vzít úvahu, že právě u vyučených budou skutečné hodnoty úplné shody posuzované z hlediska jednotlivých oborů vzdělání výrazně nižší, protože příprava i uplatnění absolventů různých oborů vzdělání stejné skupiny oborů nejsou volně zaměnitelné. U absolventů SOŠ je sice vykazována nižší míra úplné shody, avšak výrazně častější uplatnění je v rámci částečné shody či dílčí neshody, takže hodnoty hrubé neshody jsou nižší, zejména s přibývajícím věkem pracovníků.

Výrazně větší rozdíly jsou mezi jednotlivými skupinami oborů vzdělání. Vysokou míru „úplné shody“ mezi zaměstnáním a odbornou přípravou nacházíme především u oborů zdravotnických, kde u nejmladších pracovníků je dosahována v 83 % případů. Další vysokou míru úplné shody již nacházíme u oborů učebních - strojírenských (60 %), dřevozpracujících a osobních služeb (57 %), u oborů SOŠ se těmito hodnotám blíží skupiny oborů Gastronomie, hotelnictví a turismus (54 %) a Umění (53 %). V minulém šetření (za rok 1996) nejlepší - skupina ekonomických oborů SOŠ je nyní pouze mírně nadprůměrná s hodnotou úplné shody 44 %. Velmi nízké hodnoty úplné shody pak nacházíme u absolventů maturitních oborů skupiny Textil a oděvnictví a Strojírenství (pod 10 %), u vyučených pak v oborech zemědělských (25 %) a elektrotechnických (26 %).

Výsledky analýzy ukazují závažně vysoké hodnoty v kategorii „**hrubá neshoda**“ mezi vzděláním a vykonávaným zaměstnáním, tedy vysoký podíl případů, kdy pracovníci pracují v zaměstnáních, která naprosto nesouvisí s jejich vzděláním. Tuto úroveň shody vykazuje v průměru 37 % absolventů jak učebních oborů, tak i absolventů SOŠ, ještě vyšší je u vyučených s maturitou (43 %). Velmi rozdílné jsou však hodnoty jednotlivých skupin oborů a v některých skupinách jsou varující. Nejhorší výsledky jsou u vyučených v oborech kožedělné a obuvnické výroby (63 %), dále v oborech elektrotechnických a chemických (61 %), u maturantů SOŠ pak v oborech stavebních, zpracování skla a plastů a textilních a oděvnických - 46 až 44 %.

Je k zamyšlení, že tyto hodnoty hrubé neshody nacházíme často u skupin oborů, u kterých je ze strany zástupců zaměstnavatelů avizován výrazný nedostatek absolventů. Zjištěná situace v uplatňování absolventů učebních a studijních oborů pak vyvolává pochybnost, zda lze jednoznačně tvrdit, že v poslední době silně akcentované problémy nedostatku středoškoláků a vyučených v technických oborech jsou zaviněny tím, že není v těchto oborech připravován dostatečný počet žáků.

Srovnáme-li závěry tohoto šetření s údaji o nezaměstnanosti absolventů, tj. vysoké míry nezaměstnanosti a zároveň i vysoké procento pracovníků pracujících mimo svůj obor (tzn. hrubá neshoda v uplatnění), je naprosto zřejmé, že **problém nedostatku pracovníků nespočívá ani tak v jejich faktickém nedostatku a tedy i nedostatku absolventů či v nedostatečné nabídce příslušného odborného vzdělávání, jako spíše v nezájmu žáků a jejich rodičů o vzdělávání v této skupině oborů resp. v jednotlivých konkrétních oborech, i**

v nezájmu pracovníků pracovat v zaměstnáních odpovídajících jejich vzdělání. Příčiny těchto jevů, ať už subjektivní nebo objektivní povahy, představují poměrně pestrou škálu. Že skutečná potřeba pracovníků podložená odpovídající nabídkou zaměstnání může změnit zájem pracovníků a tedy i absolventů, ukazuje příklad strojírenských učebních oborů. Velký objem dokončených zahraničních investic a s tím spojený nárůst nabídky výhodných pracovních příležitostí vedl k výraznému posunu úplně shody u vyučených strojařů na druhou nejlepší hodnotu vůbec a k nejnižší míře hrubé neshody.

Pokud tedy velké podíly pracovníků některých skupin oborů, o které je na trhu práce zájem, nacházejí uplatnění v zaměstnáních, která neodpovídají jejich přípravě, je potřebné se zabývat příčinami, proč tomu tak je, a hlavně hledat způsoby, jak tyto **pracovníky získat pro práci v oboru, který si sami ke studiu vybrali**. Vedle pracovních, sociálních a finančních podmínek jde zřejmě i o perspektivu setrvání ve firmě či podniku, o perspektivu celého odvětví, o možnosti pracovního růstu apod. Zvýšení počtu žáků připravujících se v těchto učebních a studijních oborech je prostředek, kterým lze dosáhnout zlepšení pouze v případě, že žáci budou mít o toto studium a později i o příslušné zaměstnání zájem.

8. Přílohy

Příloha 1				Nejfrekventovanější zaměstnání, která vykonávají pracovníci				
Nejfrekventovanější zaměstnání, která vykonávají pracovníci				Nejfrekventovanější zaměstnání, která vykonávají pracovníci				
vyučení - počty a podíly EAO		tisíc	%	náčet	se vzděláním SOŠ - počty a podíly EAO		tisíc	%
CELK Strojírenství a strojírenská výroba		620	100%		CELK Strojírenství a strojírenská výroba		235	100%
7222	nástrojaři, kovomodeláři, kovodělníci, zámečníci	82,8	13%	13%	3115	strojírenští technici	24,8	11%
8324	řidiči nákladních automobilů a tahačů	54,3	9%	22%	7222	nástrojaři, kovomodeláři, kovodělníci, zámečníci	7,3	3%
7231	mechanici a opraváři motorových vozidel	34,2	6%	28%	5211	prodáváči v obchodech	6,8	3%
7212	svářeči, řezači plamenem a páječi	17,5	3%	30%	3119	ostatní techničtí pracovníci jinde neuvedení	6,6	3%
7235	mechanici a opraváři obráběcích strojů, zemědělský	15,7	3%	33%	5162	pracovníci bezpečnostních orgánů (např. policisté	5,5	2%
8211	obsluha automatických nebo poloautomatických obrá	15,1	2%	35%	7231	mechanici a opraváři motorových vozidel (kromě	5,4	2%
7223	seřizovači a obsluha obráběcích strojů (kromě 821)	14,5	2%	38%	4133	úředníci v dopravě a v přepravě (dispečerů, kontrol	4,2	2%
7239	mechanici a opraváři strojů a zařízení (bez elektro) jin	13,5	2%	40%	8324	řidiči nákladních automobilů a tahačů	4,1	2%
8321	řidiči osobních a malých dodávkových automobilů, tax	12,5	2%	42%	3421	obchodní agenti	4,1	2%
7136	instalatéři, potrubář, stavební zámečníci, klempíři	10,5	2%	44%	1319	vedoucí, ředitelé malých podniků, organizací ostat	3,6	2%
5211	prodáváči v obchodech	10,4	2%	45%	CELK Elektrotech., telekom., výp. technika .		149	100%
CELK Elektrotech., telekom., výp. technika .		164	100%		3113	elektrotechnici	12,2	8%
7241	elektromechanici, opraváři a seřizovači různých typů elekt	26,1	16%	16%	7241	elektromechanici, opraváři a seřizovači různých typů e	7,8	5%
7137	stavební a provozní elektrikáři	23,0	14%	30%	7137	stavební a provozní elektrikáři	6,3	4%
5211	prodáváči v obchodech	3,8	2%	32%	5211	prodáváči v obchodech	5,8	4%
7247	montéři a opraváři slaboproudých elektrických vedení	3,5	2%	34%	2132	programátoři	4,7	3%
3113	elektrotechnici	3,5	2%	37%	3114	elektronici a technici v radiokomunikacích a telek	4,4	3%
9321	pomocní a nekvalifikovaní montážní a manipulační děl	3,1	2%	39%	1319	vedoucí, ředitelé malých podniků, organizací ostat	4,4	3%
3114	elektronici a technici v radiokomunikacích a telekomu	3,1	2%	40%	110	příslušníci armády	2,9	2%
8324	řidiči nákladních automobilů a tahačů	3,0	2%	42%	3119	ostatní techničtí pracovníci jinde neuvedení	2,6	2%
8282	montážní dělníci montující elektrická zařízení	2,7	2%	44%	7243	mechanici, seřizovači, opraváři elektronických zaříze	2,5	2%
7311	výrobcí, mechanici a opraváři přesných přístrojů a zař	2,5	2%	45%	CELK Textilní výroba a oděvnictví		35	100%
1319	vedoucí, ředitelé malých podniků, organizací ostatní jin	2,4	1%	47%	5211	prodáváči v obchodech	2,2	6%
9132	pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocn	2,3	1%	48%	7436	švadleny, vyšivači a pracovníci v příbuzných oborech	2,0	6%
CELK Textilní výroba a oděvnictví		160	100%		5123	číšníci, servírky	1,5	4%
7436	švadleny, vyšivači a pracovníci v příbuzných oborech	22,0	14%	14%	3119	ostatní techničtí pracovníci jinde neuvedení	1,2	4%
9132	pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocn	14,0	9%	22%	4131	úředníci ve skladech (vč. vážních)	1,0	3%
5211	prodáváči v obchodech	13,9	9%	31%	4132	úředníci ve výrobě (např. výrobní plánovači)	0,9	3%
9321	pomocní a nekvalifikovaní montážní a manipulační děl	7,7	5%	36%	5162	pracovníci bezpečnostních orgánů (např. policisté	0,9	3%
7433	dámská a pánšská krejčí a kloboučníci (vč. opraváři oděv	7,0	4%	40%	9132	pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nem	0,9	3%
8263	obsluha šicích a vyšívacích strojů	6,0	4%	44%	CELK Stavebnictví		94	100%
4131	úředníci ve skladech (vč. vážních)	4,3	3%	47%	3112	stavební technici	17,0	18%
7432	přádláči, ruční tkalci, pletáři a jiní výrobci ručně vyrábě	3,6	2%	49%	7122	zedníci, kameníci, omítkáři	3,4	4%
5122	kuchaři	3,2	2%	51%	3439	ostatní odborní administrativní pracovníci jinde ne	3,1	3%
6121	chovatelé hospodářských zvířat (kromě drůbeže a včel)	2,8	2%	53%	5211	prodáváči v obchodech	3,0	3%
CELK Stavebnictví		307	100%		1313	vedoucí, ředitelé ve stavebnictví a zeměměřičtí	2,9	3%
7122	zedníci, kameníci, omítkáři	69,3	23%	23%	3119	ostatní techničtí pracovníci jinde neuvedení	2,1	2%
7136	instalatéři, potrubář, stavební zámečníci, klempíři	27,0	9%	31%	1319	vedoucí, ředitelé malých podniků, organizací ostat	2,1	2%
8324	řidiči nákladních automobilů a tahačů	14,4	5%	36%	7136	instalatéři, potrubář, stavební zámečníci, klempíři	1,5	2%
7141	malíři a tapetaři	13,4	4%	40%	CELK Zemědělství, lesnictví a rybnářství		113	100%
7121	zedníci pracující s tradičními materiály (bambus, hlína	11,8	4%	44%	3212	technici v agronomii, v lesnictví a v zemědělství	10,8	10%
7124	tesaři a truhláři	8,1	3%	47%	5211	prodáváči v obchodech	4,7	4%
7132	stavební podlaháři, parketaři a obkladači	7,6	2%	49%	4121	nižší účetní	3,9	4%
9321	pomocní a nekvalifikovaní montážní a manipulační děl	6,9	2%	52%	3433	pracovníci v oblasti účetnictví, fakturace, rozpočt	3,8	3%
CELK Zemědělství, lesnictví a rybnářství		133	100%		8324	řidiči nákladních automobilů a tahačů	3,4	3%
8324	řidiči nákladních automobilů a tahačů	12,1	9%	9%	4131	úředníci ve skladech (vč. vážních)	3,0	3%
8331	obsluha zemědělských a lesních strojů	8,6	6%	16%	6121	chovatelé hospodářských zvířat (kromě drůbeže a	2,8	2%
6121	chovatelé hospodářských zvířat (kromě drůbeže a včel)	6,8	5%	21%	5162	pracovníci bezpečnostních orgánů (např. policisté	2,4	2%
7235	mechanici a opraváři obráběcích strojů, zemědělský	4,9	4%	24%	CELK Zdravotnictví		141	100%
9321	pomocní a nekvalifikovaní montážní a manipulační děl	4,4	3%	28%	3231	ošetřovatelé, všeobecné zdravotní sestry	64,9	46%
6113	zahradníci a pěstitele zahradních plodin a sazenic	4,3	3%	31%	3211	technici a laboranti v oblasti biologie a v příbuzný	12,3	9%
5211	prodáváči v obchodech	4,2	3%	34%	3233	sestry pro péči o dítě	6,0	4%
8326	řidiči speciálních vozidel	3,1	2%	36%	5211	prodáváči v obchodech	2,4	2%
9132	pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocn	2,9	2%	39%	CELK Ekonomika a administrativa		335	100%
9152	vrátní, hlídači, uvaděči a šatnářky	2,5	2%	41%	3433	pracovníci v oblasti účetnictví, fakturace, rozpočt	39,7	12%
7222	nástrojaři, kovomodeláři, kovodělníci, zámečníci	2,5	2%	42%	4121	nižší účetní	35,1	10%
CELK Obchod (provoz, sklad, prodáváči)		224	100%		5211	prodáváči v obchodech	19,0	6%
5211	prodáváči v obchodech	96,4	43%	43%	4115	sekretářky, sekretáři	18,2	5%
9132	pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocn	14,5	6%	49%	3439	ostatní odborní administrativní pracovníci jinde ne	16,4	5%
4131	úředníci ve skladech (vč. vážních)	6,1	3%	52%	2411	odborní pracovníci na úseku účetnictví, financí, ro	13,1	4%
9321	pomocní a nekvalifikovaní montážní a manipulační děl	5,0	2%	54%	2441	ekonomové - vědeckí pracovníci, specialisté, exp	9,5	3%
4213	pokladníci v obchodě, společném stravování apod.	5,0	2%	57%	4190	ostatní nižší úředníci jinde neuvedení	8,2	2%
5123	číšníci, servírky	4,8	2%	59%				
5122	kuchaři	4,6	2%	61%				
CELK Gastronomie, hotelnictví a turismus		141	100%					
5122	kuchaři	45,3	32%	32%				
5123	číšníci, servírky	20,9	15%	47%				
5211	prodáváči v obchodech	8,4	6%	53%				
9132	pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocn	5,5	4%	57%				
110	příslušníci armády	2,5	2%	59%				
1315	vedoucí, ředitelé v restauracích a hotelích	2,5	2%	60%				
7412	zpracovatelé pekárenských a cukrářských výrobků (na	2,4	2%	62%				
CELK Osobní služby		42	100%					
5141	kašnéřníci a holiči	18,8	44%	44%				
9132	pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocn	2,3	5%	50%				
5211	prodáváči v obchodech	1,9	5%	54%				
7436	švadleny, vyšivači a pracovníci v příbuzných oborech	1,1	3%	57%				
9321	pomocní a nekvalifikovaní montážní a manipulační děl	1,0	2%	59%				

(Ke straně 30)

Shodu vzdělání a vykonávaného zaměstnání pracovníků hodnotili pracovníci Národního ústavu odborného vzdělávání:

RNDr. Vlasta Bucharová, Ing. Libuše Burešová, PaedDr. Miroslava Dlabolová, Ing. Zuzana Doubravová, Ing. Zdeněk Hanzálek, Ing. Petr Herzán, Ing. Zdeněk Hradil, Ing. Jiří Hrešan, Ing. Zorka Husová, Ing. Hana Hušáková, Ing. Miroslav Janků, Ing. Jaroslava Janoščíková, PhDr. Jana Kašparová, Ing. Dana Kočková, Mgr. Jana Kratochvílová, Ing. Lili Langová, PhD. Helena Marinková, Ing. Jarmila Marková, PaedDr. Věra Němcová, Ing. Jana Nováčková, Ing. Jan Peška, Mgr. Blanka Vážná, Ing. Miroslav Vrabec, CSc.